
DESNOS
ERAY CANBERK
KAM
SAİR YAYÜLÜĞÜ

Robert Desnos, 1900 yılında Paris'te doğdu. İlk ve orta öğreniminden sonra ailesinin yanından ayrıldı. Çeşitli işlerde çalıştı. 1917-20 yılları arasında ilk şiirlerini yayımladı. Askerlik dönüşünde Dada akımıyla ilgilendi. Daha sonra Gerçeküstücüler'e katıldı. 1929'da bu akımdan uzaklaştı. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Fransız Direniş Hareketi'ne katıldı. Aynı yıl Gestapo tarafından tutuklandı. Buchhenwald kampına, oradan Terezin kampına gönderildi. Kampın müttefik kuvvetlerin eline geçmesinden bir kaç gün sonra 8 Haziran 1945'te öldü. Gerçeküstücü şiirleri bu akımın en aşırı, en ilginç örnekleridir. Daha sonra ölçü ve uyağı göz ardı etmeden lirik, erotik nitelikte şiirler yazdı. Direniş mücadelesini yansıtan şiirleri gizlice basılarak elden ele dolaştı. Bu kitap Robert Desnos'un bütün şiirlerinden yapılan seçmelerden oluşuyor.

DESNOS

Kavram Yayınları
57
Kavram Yeryüzü Şairleri 3
Birinci Basım: Kasım 1994

Bu kitapta çevirmen adı bulunmayan şiirler
Eray Canberk tarafından çevrilmiştir.

Dizi editörü: Erdal Alova
Kapak ve iç tasarım: Sadık Karamustafa
Yayım hakları Kavram'dadır.
Yayınevinin yazılı izni olmadan, şiir ve yazılardan
hiçbir biçimde alıntı yapılamaz, seçkilerde kullanılamaz.

ISBN 975 366 051 0

Dizgi: Kavram, Baskı ve cilt: Numune
Kavram, Başkurt Sk. 4/2 Cihangir 80090, İstanbul
tel: (0 212) 244 02 85, fax: 245 25 22

ROBERT DESNOS

Bütün Şiirlerinden Seçmeler

ERAY CANBERK

Alişan Çapan'a, bu şairi çok sevdiği için... E.C.

İÇİNDEKİLER

Düşlerle Başlayan *Eray Canberk* **9**

TANITMALIK'DAN (1919)
* **17**
18

RROSE SÉLAVY'DEN (1922-23)
Rrose Sélavy **21**

PİŞKİN ANLATIM'DAN(1923)
Şeker **25**
Söz Çarığın **26**

BU "KENDİMİ GÖRÜYORUM" CÜMLESİ ŞU YEDİ FERSAHLIK ÇİZMELERDİR'DEN (1926)
Raslama **29**
İkinci Sonsuzun Kapısı **31**

GİZEMLİ KADINA'DAN (1926)
Gizlerle Dolu Kadına Şiirler **35**
Geceden Yararlanarak **36**
Uyku Alanları **37**

ÖZGÜRLÜK YA DA AŞK'DAN (1927)
Açlık Körfezi **41**

KARANLIKLAR'DAN (1927)
Gökyüzünün Şarkısı **47**
Üç Yıldız **48**

YOUKI 1930 ŞİİR'DEN (1930)
Bir Masal **53**
Demet **54**
Bir Kent **55**
Çeşme **56**
Geceler **57**

UYKUSUZ GECELER'DEN(1930-39)
Uyanışlar **61**
Edebiyat **62**

IVIR ZIVIR'DAN (1930-39)
Kısa Şarkılar **65**
Bulut **66**

ÇAKTIRMADAN'DAN (1930-39)
İlkyaz İçin Türkü **69**
Kavşak **70**

BOYNU VURULMUŞLAR'DAN(1934)
Kaçak Kadın **73**
Ortaya Çıkış **74**

ÇARPAR KAPILAR'DAN (1936)
Dünyanın Bir Yerinden **79**
Yeryüzündeki İnsanlar **80**
Bir Yapraktı O **82**
Gecenin Kapıları **83**

UYANIKÇALIK'DAN (1943)
Saint-Martin Sokağı Şarkısı **87**
Yarın **89**
Kaldırım Şarkısı **90**
İntihar Edenler **91**

SAVAŞTAN TİKSİNİRDİ BU YÜREK'DEN (1943-44)
Pont-au-Change Bekçisi **95**

ÜLKE'DEN (1944)
Mezarlık **103**
Mezar Taşı Yazısı **104**

USLU ÇOCUKLAR İÇİN OTUZ TANE TÜRKÜLÜ MASAL'DAN (1944)
Karınca **107**
Leopar **108**
Pelikan **109**

YAYIMLANMAMIŞ ŞİİRLER'DEN
6 Mayıs 1936 **113**
Eşikte **114**
Görünüm **115**
* **116**

NOT **117**
ROBERT DESNOS'UN
YAŞAM ÖYKÜSÜ **119**
ROBERT DESNOS ÜZERİNE **131**
ŞİİR ADLARI DİZİNİ **139**
İLK DİZE DİZİNİ **141**
ROBERT DESNOS'UN
YAPITLARI **143**

DÜŞLERLE BAŞLAYAN

Gerçeküstücülük akımının en has, en özgün üyelerinden biri olmasına, başlangıçta bu akım içinde verdiği ürünlerle şairliğini kanıtlamasına ve daha sonra da gittikçe değişen bir şiir anlayışıyla yine "iyi" şairliğini korumasına karşılık Robert Desnos'un Fransız şiirinde bir Breton, bir Éluard ya da bir Aragon kadar anılmamasının nedeni kişiliğine ve genç sayılabilecek bir yaşta, 45 yaşında ölümüyle bu dünyadan ve edebiyat dünyasından çekilmiş olmasına bağlanabilir. Hayat hikâyesinden öğrendiğimiz ve anlayabildiğimiz kadarıyla Desnos için şiir hiçbir zaman bir gösteri ve gösteriş aracı olmamıştır. Desnos şiiri kendisi için soluk almak, yemek, içmek gibi doğal ve zorunlu, yaşamsal bir etkinlik saymıştır. Doğuştan getirdiği, şiirinin ilk oluşum dönemini belirleyen, belki şairi başlangıçta Gerçeküstücülük'e bağlayan, koyu bir Gerçeküstücü yapan "medyumluk" yetisini kesinlikle hesaba katmak gerekir. Şiir serüveninin belki ilk dönemlerinde, medyumlukla şairliğinin iç içe olduğu dönemlerde hipnotik deneme ve uygulamalarının getirdiği bir zorunlulukla şairliğini "göstermek" durumunda kalmıştır.

Desnos ilk gençlik yıllarında düşlerini (rüyalarını) kaleme almaya başladı. Edebiyata ve şiire ilgi duyduğunda bunlardan etkilendi ve yararlandı. Önceleri Dadacı çevrelerle ilişki kurdu; daha sonra Benjamin Péret aracılığıyla Gerçeküstücülerle tanıştı ve otomatik yazı, humor, çılgınlık, düş, harikulâde, gibi

öğelerin çok önemsendiği, giderek akımın ana maddeleri, dayanakları sayıldığı bu ortamda medyumluk yetisiyle dikkati çekti. Düşüncenin usdışı işleyişi konusu Gerçeküstücü anlayışta önemli bir yer tutuyordu. Desnos bu doğrultuda yapılan araştırmalara önemli katkılarda bulundu. Hipnotik uykuya dalma yeteneği de Gerçeküstücülükle ilgili deneyleri, uygulamaları zenginleştiriyordu. "Uyanık uyku durumu" denebilecek bir durumda yazdıkları sözdizimi, çağrışım ve kelime çeşitliliği açısından ilginçti. Özellikle *Rrose Sélavy* (1922-1923), *L'Aumonyme* (1923), *Langage cuit* (1923) adlı kitaplarındaki şiirlerin birçoğu evirmece ve cinas sanatına dayandığı için bir başka dile çevrilmesi çok zordur. Dahası, bazılarını çevirmek olanaksızdır. *Prospectus, Peine perdue ve C'est les bottes de 7 lieues cette phrase "je me vois"* adlı kitaplarda toplanan ve 1919-1926 yıllarında yazılmış şiirlerin bazıları için de bu durum geçerlidir. Bu yıllarda, aralarında Desnos'un da bulunduğu birçok genç şair gerek Dadacılık ve gerekse Gerçeküstücülük akımlarıyla Fransız şiirine, daha önceki yıllarda ipuçları beliren, yeni bir biçim ve içerik kazandırmışlardır. Bu değişim ülkemizde Birinci ve İkinci Yeni akımlarıyla yaşanan değişimi çağrıştırmaktadır.

Desnos'un şiirinde evirmece ve cinas sanatına ve kelime oyunlarına dayanan anlatım şairin Gerçeküstücülük'den uzaklaşmasından sonra da kendini zaman zaman belli eder. Fransız dilinin bütün birikim ve olanaklarını kullanan, edebiyat diliyle halk dilini ustaca kaynaştıran Desnos 1930'lara doğru Gerçeküstücülük'den koptu. Bunun en önemli nedenlerinden biri Breton, Éluard ve Aragon gibi Gerçeküstücü şairlerin siyasal anlamda bağımlanmayı gerekli görmeleri ve Komünist Parti'ye katılmalarıydı. Açık açık siyasal bir tercihte bulunmak Desnos'a sanat açısından aykırı geldi. Bu sıralarda dünyada ve Fransa'da yaşanmakta olan iktisadi bunalım şairi de etkiledi. Hayatını kazanmak için gazeteciliğe başladı. Sinema ve radyo şairin ilgisini çeken iki yeni alandı.

Desnos Gerçeküstücülük'den uzaklaştıktan sonra siyasal an-

lamda kendini bağımlamadı ama şiirinde geniş anlamda siyasal bir tavır belirdi. İnsan sevgisi, özgürlük tutkusu, hayata bağlılık, aşksız olamama Desnos için önemliydi. bütün bu tutku ve eğilimleri Desnos'u daha yalın, daha anlaşılır olmaya itti. Bu arada, başından beri şiirinin en başat özelliği olan lirizmden de hiç ayrılmadı. Başlangıçta şiirin söz konusu olduğu bir alanda, edebiyatta yaratıcılığı engelleyen gerici, tutucu ve baskıcı anlayışlara karşı verdiği savaş, 1930'lu yıllarda kendini faşizm, nazizm gibi yönettim biçimleriyle gösteren gerici, tutucu ve baskıcı siyasal anlayışlara karşı verdiği savaşa dönüştü. Bu savaş özellikle İkinci Dünya Savaşı yıllarında, yurdunu işgal eden Almanlara karşı girişilen Direniş Hareketi'nde kendini daha çok belli eder. Siyasal bağımlanmayı uygun görmeyen Desnos yurdunun işgali ve insanlık değerlerinin ayaklar altına alınması söz konusu olduğunda tavır değiştirir ve burada kendi de bağnazlığa düşmeden safyüreklilikle ve insanlık değerlerini koruma pahasına geniş anlamda bir bağımlanmayı seçer.

Desnos şiir dışında sinemayla ilgilendi. Sinema sanatını önemseyen yazılar, eleştiriler yazdı. Radyo oyunları, radyofonik şiirler, roman gibi değişik edebiyat ürünleri verdi. Çocuklarla ilgili şiirler yazdı. Başta da değindiğimiz gibi erken ölümü yeni ve değişik ürünler vermeye aday bu ilginç şairin yaratıcılık serüvenini yarıda bıraktı. Düşlerle başlayan şiir serüveni acımasız katı gerçeğin tam orta yerinde sona erdi.

Eray Canberk, 1994

TANITMALIK'DAN (PROSPECTUS, 1919)

Garip bir sokaktan geçtim
çocukların hep birlikte altlarına işedikleri

Bir aşevinin kapısına
bir levha asılmıştı:

BURAYA YEMEK GETİRİLEBİLİR

İyi bir otelin kapısına
bir levha asılmıştı:

BURAYA SEVGİLİ GETİRİLEBİLİR

Koca mağazaya girdim
doğru hırdavat bölümüne
Francis Jammes okuyordu tezgâhtar
ve iki saat boyunca reklâm yaptı bana
ölçülü uyaklı.

Sonunda kandırıp
bana bir fare kapanı kakaladı.
Dışarı çıktığımda gece oluyordu,
Sürmüş sürüştürmüş bir hatun yanıma yanaştı:

Francis Jammes okumuştu
ve iki saat boyunca reklâm yaptı bana
ölçülü uyaklı.
Elinde de bir vesikası vardı:
Hatun müsecceldi

B.M.D.G.Y * BELGESELİ ile.

(*) Bu Malda Devlet Güvencesi Yoktur

RROSE SÉLAVY'DEN (1922-1923)

RROSE SÉLAVY

7 Ey benim kafatasım solan sedef yıldız.

15. Sonsuz denizde yitik Rrose Sélavy ellerini yedikten sonra demir yiyecek mi?

16. Aragon Aramis'in ömrünün son dakikasında ruhunu alıyor bir tarhun otu yatağı üstünde.

27 Zaman bir tapınakta çevik bir kartaldır.

53. Namuslu olmak için çok eğitimli
İlençli olmak için de çok şair.

Sabri Altınel

PİŞKİN ANLATIM'DAN (LANGAGE CUIT, 1923)

ŞEKER

dağların
kra kralıyım yım ben ben
benim güzel güzel gazelim var gözle gözlerim

hava öyle sıcak sıcak sıcak

bende burun var
bende parmak parmak parmak parmak parmak var
herbir elimde elimde

bende var diş diş diş diş diş diş diş
diş diş diş diş diş diş diş
diş diş diş diş diş diş diş
diş diş diş diş

acı çektir çektiriyorsun bana bana sen sen

ama ne önemi var
ne mi nemi var var

Enis Batur

SÖZ ÇARIĞIN

Beni intihar ediyorsun, öylesine yumuşak başlı.
Seni öleceğim oysa bir gün.
Bu ideal kadını tanıyacağız ben
ve ağır ağır ağzına kar yağacağım.
Gecikmişlik bile olsam yağmur yağacağım,
güzel hava olsam bile.
Öyle az seviyorsunuz biz gözlerimizi
ve akacak gözyaşı tabii neden
siz ne hazin siz.
Siz.

Enis Batur

BU "KENDİMİ GÖRÜYORUM" CÜMLESİ ŞU YEDİ FERSAHLIK ÇİZMELERDİR'DEN
(C'EST LES BOTTES DE SEPT LIEUES CETTE PHRASE "JE ME VOIS", 1926)

RASLAMA

Geçin gidin yolunuza.
Ak bastonunu kaldırıyor akşam yayaların önünde.
Öküz boynuzları bolluk akşamları bulvara ekiyorsunuz
korkuyu.
Geçin gidin yolunuza.
Vaktin ışıklı ve çevrimli helezonudur bu.
Ölüm için savaş. 70'e kadar sayıyor hakem.
Matematikçi uyanıyor ve diyor:
'Amma da ter döktüm!'
Sizin benim gibi giyiniyor doğa-üstü çocuklar
Geceyarısı çilekten bir inci ekliyor Madeleine'in kolyesine
ve istasyon kapılarının iki kanadı kapanıyor sonra.
Madeleine, böyle bakma bana, Madeleine;
bir tavusküşu çıkar gözlerinin herbirinden.
Yaşamın külü kurutur benim şiirimi.
Bomboş alanda görünmez delilik basar ayağını nemli kuma.
İkinci boksör uyanıyor ve diyor:
'Amma da üşümüşüm!'
Öğleyin aşk saati incelikle işkence ediyor
hasta kulaklarımıza.
Çok bilgin bir hekim dua eden kadının ellerini dikiyor
uyuyacağını söyliyerek.
Çok usta bir aşçı tabağımda karıştırıyor zehirleri
güleceğim diye.
Gerçekten çok güleceğim.
Sivri güneş, romans denir saçlara Madeleine'le konuştuğum
dilde.
Özel isimlerin anlamını veriyor bir sözlük:

Louis zar oyunu demek,
André deniz-kayalığı,
Paul v.s... demek
ama kirlidir sizin adınız:
Geçin gidin yolunuza!

Sabri Altınel

İKİNCİ SONSUZUN KAPISI

Antonin Artaud'ya

Periskop mürekkep hokkası gözler beni dönemeçte
girer dolmakalemim kendi kabuğuna
Kâğıt sayfası büyük beyaz kanatlarını açar
Gözlerimi yuvalarından çıkarmadan
az önce iki pençesiyle
Görüp göreceğim kendi bedenim
ölü bedenim!
Debdebe içinde görme fırsatını yakalamıştınız
bütün gülünçlüklerin gününde
Kadınlar koydulardı mücevherlerini ağızlarına
Demosthenes gibi
Ama ben bulucusuyum bir telefonun
Bohemya kristalinden ve
İngiliz tütününden
doğrudan doğruya
korku ilintisiyle!

GİZEMLİ KADINA'DAN
(À LA MYSTÉRIEUSE, 1926)

GİZLERLE DOLU KADINA ŞİİRLER

O kadar düşündüm ki seni
gerçekliğini yitirdin.
Vakit var mı daha erişebilmek için bu canlı vücuda ve öpebilmek için bu ağızın üstünde sevdiğim sesin doğuşunu
Öylesine düşündüm ki seni
uyamıyacak artık vücudunun çizgilerine,
gölgeni kucaklarken göğsümde
kavuşmıya alışık kollarım, belki de.
Ve günlerdir yıllardır beni yöneten
aklımdan hiç çıkmıyan şeyin gerçek görünüşü önünde
bir gölge olacağım şüphesiz,
ey duygusal dengeler.
O kadar düşündüm ki seni vakit yok uyanamam, iş işten geçti. Ayakta uyuyorum, vücudum aşkın, yaşamın bütün görüntülerine açık ve sen bugün benim için değerli tek insan, karşıma çıkan ilk alına, dudaklara dokunabilirim de senin alnına dudaklarına dokunamam.
O kadar düşündüm ki seni
o kadar yürüdüm, konuştum, yattım ki senin hayalinle bana kalan tek şey belki de hayaller arasında bir hayal olmak, bana kalan tek şey yaşamının güneş saatinde keyifle gezinen, gezinecek olan gölgenin yüz katı gölge olmak

Sabri Altınel

GECEDEN YARARLANARAK

Geceden yararlanarak senin gölgene sokulmak.
Adımlarını, penceredeki gölgeni izlemek.
Penceredeki bu gölge sensin, bir başkası değil, sensin.
Perdelerinin ardında kımıldadığın bu pencereyi açma.
Kapat gözlerini.
Dudaklarımla kapatmak isterdim onları.
Ama pencere açılıyor ve rüzgâr, garip bir biçimde alevi ve
perdeyi dalgalandıran rüzgâr sarıp
sarmalıyor mantosuyla kaçışımı.
Pencere açılıyor: Sen değilsin bu.
Bunu iyi biliyordum.

UYKU ALANLARI

Gecede elbet dünyanın yedi harikası ve yücelik ve ağlatı ve büyü gecede.
Kürkler içine saklanmış efsane yaratıklarıyla ormanlar belli belirsiz çarpar durur içine.
Sen varsın gecede.
Ayak sesleri geçip gidenin ve cana kıyanın ve belediye çavuşunun ve sokak fenerinin ve paçavracının lâmbasının gecede.
Sen varsın gecede.
Günler geçiyor trenler vapurlar ve günlük güneşlik ülkelerin serabı gecede. Günbatımının son solukları ve ilk ürperişleri tan vaktinin gecede.
Sen varsın gecede.
Bir piyano ezgisi, bir ses çınlaması
Bir kapı çarpar Bir duvar saati.
Ve yalnız yaratıklar nesneler maddesel gürültüler değil
Kendimin peşine düşmüş ben ya da durmadan kendimi aşan ben de.
Sen varsın feda edilmiş, beklediğim sen gecede
Zaman zaman tuhaf yüzler doğuyor ve yitiyor uyku içinde.
Gözlerimi kapasam fosforışıl çiçeklenişler ortaya çıkıyor sonra soluyor etten havaî fişekler gibi yeniden doğuyor yeniden.
Arşın arşın yol ettiğim ülkeler yaratıklarla birlikte
Sen varsın elbet ey güzel ve ağzı sıkı bayan casus.
Ve enginlerin titreyen yüreciği.
Ve göğün ve yıldızların kokuları ve 2000 yıl önce ötmüş horozun sesi ve tavus çığlığı alevler ve öpüşler içinde.
Soluk bir aydınlıkta uğursuzca sıkışılmış eller ve gacırdayan dingiller küçük dilini yutmuş yollar üstünde.

Elbet sen varsın gecede tanıadığım sen ve ne tuhaf
tanıdığım hem de.
Sen ki düşlerimde oluyorsun görünmeden kendini var
ediyorsun böyle,
Sen ki ele geçirilmiyorsun gerçekte de düşte de,
Sen ki kuruntu yoluyla sana sahip olma isteğimle bana
ilişkinsin, ama gözlerimi gerçekte olduğu gibi düşte de
yumduğum zaman yalnız o zaman yaklaştırıyorsun yü-
zünü yüzüme,
Sen ki varsın kolay bir retoriğe karşın hani kumsalda
suların can verdiği,
Hani kurşun bir güneş altında çatırdayarak çürüdüğü ağacın.
Sen ki köküsün düşlerimin ve değişmelerle dolu zihnimi
sallayıp duruyorsun ve elini öptüğüm zaman bana
eldivenini bırakıyorsun
Yıldızlar var, karanlık devinimi denizin, ırmaklar, ormanlar,
kentler, otlar, milyonca milyonca kişinin akciğeri gecede
Yedi harikası dünyanın gecede
Sen varsın gecede
Yalnız gecede mi, gündüzde de.

Cemal Süreya

ÖZGÜRLÜK YA DA AŞK'DAN
(LA LIBERTÉ OU L'AMOUR, 1927)

AÇLIK KÖRFEZİ

Kuzey kutbuna giden abanoz ağacından yapılmış gemi, işte ölüm yuvarlak buzlu bir körfez biçimde ortaya çıkıyor, penguensiz, foksuz, ayısız. Buz yığınları arasına sıkışan geminin can çekişmesi nedir bilirim. Kuzey ve güney kutupları kâşiflerinin ölüm hırıltısını, firavun ölümlerini bilirim, kırmızı yeşil meleklerle, iskorbütle, soğuktan yanan derileriyle. Bir Avrupa başkentinden, bir güney rüzgârında sürüklenen bir gazete büyüye büyüye hızla kutba çıkıyor Ve iki yaprağı kocaman iki ölüm kanadı.

Alber heyetinden haber çıkmadı...

Heyet aramıya çıkılıyor

Balina avcıları buldular

Ne başsağlığı telgraflarını unutuyorum, ne buza saplanan bayrağın ahmak hikâyesini, ne de cesedlerin top arabasıyla dönüşünü.

Çöllerdeki hür yaşam üstüne ahmakça anılar: İster buzdan yapılmış olsun, ister porfirden; ister gemide olsun, ister vagonda; ister kalabalıkta yitmiş olsun, ister boşlukta, evrensel kargaşalığın bu çok duygusal resmi bana dokunmuyor

Onun dudakları gözlerimi yaşartıyor. O kadın orada. Sözü korkunç çekiçlerle şakaklarımı dövüyor. Hayalimde canlandırdığım kalçalarının, kendiliğinden çağrıları var yürüyüşe doğru, Seni seviyorum ve sen beni bilmezlikten gelen haller takınıyorsun.Farkımda değilmişsin gibi davrandığına inanmak istiyorum; daha doğrusu, senin yüz ifadelerin ve hallerin imâlarla dolu. Sen bana bir şey söylediğin zaman, en basit bir cümlenin içinde bile, beni heyecanlandıran gizli anlamlar var.

Bana hüzünlü olduğunu söyledin. Kayıtsız bir adama bunu söyliyebilir miydin? Bana 'aşk' sözcüğünü söyledin. Heyecanımın nasıl farkına varmazsın? Bu heyecanı kışkırtmayı nasıl istemezsin?

Eğer benim farkımda değilsen, demek ki o takvim fena basılmış, sen ki, senin varlığın benim için gerekli bile değil. Duvarlarımda ve yüreğimde senin resimlerin, seninle karşılaşmalarımdan alıkoyduğum sivri anılar, benim aşkımda pek âdi, cılız bir rol oynuyorlar aslında. Sen büyüksün benim düşümde, her zaman sahnede varsın ve tek başınasın; oysa senin hiçbir rolün yok.

Çok seyrek geçersin benim yolumdan. Ben öyle bir yaşa vardım ki, hani insan zayıflamış parmaklarına bakar; hani orada insanın gençliği o kadar dolu, o kadar gerçektir ki, solmakta, bitmekte gecikmez. Dudakların gözlerimi yaşartıyor; beynimde çırılçıplak yatıyorsun ve artık uyumayı göze alamıyorum.

Şunu da diyeyim ki, bıktım usandım yüksek sesle senden bahsetmekten.

Hıçkırık korsanı bizim gizlerimizden uzak, insansız kentte yoluna devam ediyor. O geliyor, insanın başına her şey gelebilir, yeni bir yapının önüne. Tımarhanenin önüne. O oraya basit bir işlemle giriverdi. Kapıcı onu bir kâtibe götürdü. Adı, yaşı , istekleri kaydedildi. Kıpkırmızı boyalı süslü püslü bir odacığa yerleşti.

Sabri Altınel

KARANLIKLAR'DAN
(LES TÉNÈBRES, 1927)

GÖKYÜZÜNÜN ŞARKISI

Alp Dağları'nın çiçeği kabuklu deniz hayvanına
"Işıldıyorsun" diyordu.
Kabuklu deniz hayvanı "Tınlıyorsun" diyordu
denize,
Deniz "Titriyorsun" diyordu gemiye.
Gemi "Parıldıyorsun" diyordu ateşe.
Ateş "Ben senin gözlerinden daha az parıldıyorum"
diyordu bana
Gemi "Onu gördüğünde titreyen yüreğinden daha
az titriyorum" diyordu bana.
Kabuklu deniz hayvanı "Senin sonsuz düşünün
içinde ben çok daha tutku fosforu ışıtıyorum"
diyordu bana.
Alp Dağları'nın çiçeği "O güzeldir" diyordu bana.
"O güzeldir, o güzeldir, heyecan vericidir o"
diyordum.

ÜÇ YILDIZ

Yitirdim kötü geçmişin acısını yılları
Balıkların sevgisini kazandım.
Yosunlarla dolu, düşlerimi barındıran saray bir pusukayadır ve hem de bir fırtına göğü ülkesidir ve değildir mezzubane tanrısallığın pek solgun göğü.
Küçümsediğim şöhreti de yitirdim her şeye karşın.
Yitirdim aşktan gayrı her şeyi, aşkın aşkından, yosunların aşkından, yıkımlar kraliçesinin aşkından gayrı.
Bir yıldız kulağıma diyor ki:
"İnan bana, güzel bir kadındır,
Yosunlar itaat eder ona ve deniz bile, o kumsalda arz-ı endam ettiğinde, billurdan bir giysiye dönüşür "
Güzel billur giysi tınlarsın benim adımı.
Titreşimler, ey doğaüstü çan, onun bedeninde sürer gider
Memeler ürperir bundan.
Billur giysi bilir benim adımı,
Billur giysi bana dedi ki:
"Sende öfke, sende aşk
Sayısız yıldızların çocuğu
Tek rüzgârın ve tek kumun efendisi
Yazgının ve ebediyetin çanlarının efendisi
Güzelinin aşkından gayrı bütün her şeyin efendisi
Bütün yitirdiğinin efendisi ve hâlâ koruduğunun kölesi.
Sen aşkın yuvarlak masasında son çağrılı olacaksın.
Çağrılılar, öteki uğrular götürdüler gümüş yemek takımlarını.
Odun yarılır, kar erir
Kadınının aşkı dışında her şeyin efendisi.

Sen ki kumanda edersin insanlığın gülünç tanrılarına ve seni boyunduruk altına alan onların kudretine hizmet etmezsin

Sen, efendisi, senin güzelinin aşkından gayrı her şeyin efendisi."

İşte billur giysinin bana dedikleri.

YOUKI 1930 ŞİİR'DEN
(YOUKI 1930 POÉSIE, 1930)

BİR MASAL

Parmak Çocuk ormanın karanlık keçi yollarında bir yığın
anahtar yitirir
İşte bu yüzden kapalı kalmıştır bunca kapı
Kapınızın kapalı kalmasının nedeni bu işte

Vur kapıya pencereye
Bir ışıltı dolaşır mahzenden çatı arasına kadar
Uykunuzun soluğu işitilir

Hapis bir kadın mısınız kendi evinizde?
Ormanın karanlıkları sizi çağırmaz mı?
Kurtuluş yok
zorlayın öyleyse kilidi

Uyanın
Soluk alıp vermeyin böylesine dingin
Ama özellikle
Özellikle söndürün şu ışığı
siz uyurken dolaşıp duran
dolaşıp duran mahzenden çatı arasına kadar

DEMET

Üç düşünce üç gelincik üç kaygı
Üç kaygı üç gül üç karanfil
Üç gül dostum olan kadın için
Üç karanfil dostum olan adam için
Üç gelincik alabildiğine kederli küçük kız için
Üç düşünce dostum olan adam için
Üç kaygı benim için

BİR KENT

Şeytana külâhının ters giydirildiği kentte
Açık ve kapalı kentte
Bütün tutkular için hesap tutulan kentte

Odsuz ocaksız kentte
İnançsız yasasız kentte
Oğulsuz oğlansız kentte

Vur patlasın çal oynasın yaşanan kentte
Yaş dökmeden ağlanan kentte
Zehir zakkum kentte
Neler olup bittiğini pek iyi bilmiyorum
Ben oraya daha gitmedim de

ÇEŞME

Bir kırık çeşme yaşamını anlattı bana
Hep ıslak hep ağlamaklı
Bir de korkunç öyküsünü suyun
Topraktan çıktığında
Taşıdığı dev balıkları
Falan filan
Öyle güllük gülistanlık değil
Kırık bir çeşmenin yaşamı

GECELER

Dışarda açık havadaki kadınlar
Rüzgâra göğüs geren kadınlar
Tatlı mıdır gece sizler için

Rüzgâra göğüs geren kadınlar
Bir aşağı bir yukarı gezinip sabahı eden kadınlar
Gece sizi örselemez mi

Dışarda açık havadaki kadınlar
Tarlaların içinde yitip gitmiş rençper kadınlar
Gece bir hasat mıdır sizin için

Rüzgâra göğüs geren kadınlar
Elleri şahrem şahrem çatlamış balık satıcısı kadınlar
Gece sizin için çabucak gelip geçer mi

Sabahın köründe uyanan kadınlar
Ayaklarını sürüyerek işe giden yorgun kadınlar
Gecenin bir yankısı yok mudur sizin için

Gece tatlı mıdır?
Gece sizi örselemez mi?
Hasada mı uğrarsınız gece?
Çabucak gelip geçer mi gece sizin için?

Dışarda açık havadaki kadınlar
Rüzgâra göğüs geren kadınları
Gecenin sabahın gündüzün kadınlar
Aylak rençper balık satıcısı kadınlar
Açık havayı sever misiniz
Sever misiniz rüzgârı?

UYKUSUZ GECELER'DEN
(LES NUITS BLANCHES, 1930-39)

UYANIŞLAR

Gariptir insan uyanır bazı kez bir gece vakti
Biri çalar bir kapıyı derin uykundayken
Ve yarı uyanık yarı kendinde yarı gecenin o garip kentinde
araba kapıları yankılanır gürültüyle sokak sokak

Yüzü yabancı bu gece ziyaretçisi kimdir
nedir arayıp sorduğu peşinde olduğu
Yiyecek ve barınacak yer isteyen bir yoksul mu
Bir hırsız mı bir kuş mu
Aynadaki görüntümüzün ta kendisi mi yoksa
Bir saydamlık uçurumundan çıkıp gelen
Ve içimize girmeye yeltenen

Bizim değiştirdiğimiz anahtarın
fark ettiğinde artık açmadığını
Vücutların esrarlı kapısının kilidini
Işığın söndürüldüğü o tedirgin anda
bizi terk ettiği anda bir iki saniye bile olsa

Ne olur şimdi
Nereye gider alıp başını? acı çeker mi?
Soyu sopu hayaletlerden mi yoksa?
düşlerden mi kaynağı?
acılardan mı doğmuş yoksa?

Çalma benim kapımı artık hiç ziyaretçi
Yer yok evimde de gönlümde de
Kendi eski görüntülerim için
Belki sen tanırdın beni
ama ben hiç bilmeyeceğim senin kendini tanıyıp
tanımadığını

EDEBİYAT

Bugün güzel dizeler yazmak isterdim
Tıpkı bir zamanlar okulda okuduklarım gibi
Çoğunlukla düşlerimi altüst ederlerdi benim
Biraz deliydim o zamanlar olur a belki

Ama bu hecelerle bağlanan bütün bu sözcükleri saymak
Bir karıncanın usandırıcı çalışması gibidir bence
Yitirdiğim bildiğim ne varsa muhakkak
Benim yardımsever dostum olan uykumu bile

Yazacağım bundan böyle konuştuğum gibi
Bir dilbilgisi uzmanı köşesinden çıkar da
Küskün ve hırçın suçlarsa beni
Elimden gelen budur derim işi karıştırırım yoksa

IVIR ZIVIR'DAN
(BAGETELLES, 1930-39)

KISA ŞARKILAR

I
Şarkı söylüyorsun nice zamandan beri
Susamadın mı? Acıkmadı mı karnın?
Susadım! ama çeşme öyle yavaş akıyor ki,
Acıktım! Sevecek misin beni yarın?

II
Bu gözler yoktu sende sevgilim
Bizim olan bütün bu nisan
İçlerinde tuhaf bir cümle okur gibiyim
İçlerinde anı görüyorum başkalarından

III
Kıskançlığım kara benzer
Tekdüzedir ve bununla birlikte
Örter, koruyup gizler
Bütün mutluluğunu ilkbaharın

BULUT

Bulut dedi ki kızılderiliye:
"Oklarını at dilediğince bana,
Hiçbir şey duyumsamayacağım bile."

"Doğru, örselemez seni asla
Hiçbir şey", diye karşılık verdi yerli,
"Ama bak benim dövmelerime şimdi!
Yoktur bulutların üstünde benzeri."

ÇAKTIRMADAN'DAN
(MINES DE RIEN, 1930-39)

İLKYAZ İÇİN TÜRKÜ

Hiçbir şey benzemiyor artık esine
İster bir ilkbahar sabahının sarhoşluğu olsun,
İster bir kadına duyulan arzu.
Artık kendi olmamak, herkes olmak tek tek.
Ayaklarını yere sıkıca basmak.
Solunan havanın tadını çıkarmak.

Bu akşam dövüşmek zorunda olduğumuz şey için değil
Savunmak zorunda olduğumuz şey için türkü söylüyorum.
Yaşamın zevkleri.
Dostlarla içilen şarap.
Aşk.
Kışın ateş.
Serin ırmak yazın.
Her öğünde et ve ekmek.
Yolda yürürken mırıldanılan nakarat.
İçinde uyunan yatak.
Uyku, sıçrayıp uyanılmayan, yarın endişesiyle bölünmeyen.

Eğlence.
Gökyüzünü değiştirmek özgürlüğü.
Onur duygusu ve birçok başka şeyler
Elinde tutmak hakkını vermemeyi göze alarak insanlara.

Seviyorum ve türkülüyorum çiçeklenmiş ilkbaharı
Seviyorum ve türkülüyorum meyvalarıyla birlikte yazı
Seviyorum ve türkülüyorum yaşama sevincini.
Seviyorum ve türkülüyorum ilkbaharı
Seviyorum ve türkülüyorum yazı, doğduğum mevsim olan
yazı.

KAVŞAK

Bu kavşakta anılardan, karşılaşmalardan, garip uyumsuz ve
çok önemli olaylardan kaynaklanan bir hava var
Turuncu ve yeşil renkler çiçeklenir eczacının camekânında
Kahvenin camlarında mine yazıtlar okunur
Yoldan geçen birinin söylediği şarkı başka yerdekilerin
aynıdır
Sokak lâmbası aynı
Evler bir yığın başka eve benzer
Yollar aynı
Kaldırımlar aynı
Gökyüzü aynı
Ve yine çoğu kimse burada duraklıyor
Çoğu kimse burda bulmuşa benziyor kendi öz kokusunu
Ve dolambaçlı bir unutuşta çaresizcesine gömülüp kalmış
Zamanı dolmuş aşkların ıtırını.

BOYNU VURULMUŞLAR'DAN
(LES SANS COU, 1934)

KAÇAK KADIN

Kaçak kadın, ıssız kırları soluk soluğa
aştıktan sonra yüksek otların arasına
oturuyor dinlenmek için.
Kovalamış, izi sürülmüş, gammazlanmış, ele
verilmiş, satılmış.
Bütün yasaların dışında, bütün erişimlerin dışında.
Aynı saatlerde oyun kâğıtları toplanıyor
Ve bir adam bir başkasına
"Yarın görüşürüz"diyor.
Yarın, ölecek ya da burdan uzaklara gidecek.
Zifiri karanlık gecenin üzerinde ak perdelerin
titrediği saatte,
Kaybolmuş hanımına doğru ağzını açıp bekleyen
dağları andıran alt üst olmuş yatağın ufkun
ötesinden dişi bir devi beklediği saatte,
Oturuyor kaçak kadın, kaçak kadın uyuyor.
Gürültü etmeyin, bırakın dinlensin kaçak kadın
Bu sayfanın bir köşesinde.
Uyanmasından korkun,
Eşyalara ve duvarlara çarpan bir kuştan daha
şaşkıncasına.
Sizin evde ölmesinden korkun,
Camı çerçeveyi indirmesinden korkun,
Karanlık bir köşeye gizlenmesinden korkun,
Uyuyan kaçak kadını uyandırmaktan korkun.

ORTAYA ÇIKIŞ

Çamurdan doğmuş, göğe fışkırmış, bir buluttan daha
zengin, mermerden daha sert,
Neşeden doğmuş, uykudan fışkırmış, deniz üstündeki bir
kalıntıdan daha zengin, bir yürekten daha sert,
Onun yüreğinden doğmuş, gökten fışkırmış, uykudan daha
gezgin, gökten daha sert,
Daha sert ve daha gökyüzü, ve daha yürek daha mermer,
doğmuş , fışkırmış, gezgin,
Ve daha olmasın uyku ve daha olmasın bulut ve daha
olmasın kalıntı, bunca ve daha,
Ama kalıntılar gibi dağılmış mermerin yüreğinde gezgin
uykudan,
Bir yürek gibi fışkıran ve gezgin zavallı bir görünüm göğü
boyunca...
Ve kanayan, oh kanayan, kanayan fazlasıyla
Ki fışkırmış gibi terkedilmiş, çizilmiş, dikilmiş, bunca
mermer,
Sonunda pekâlâ kalıntılar gibi gezecek.
Ama artık ne gezmek söz konusu, ne fışkırmak, ne
sertleşmek,
Ama baştan aşağı çamur söz konusu,
Bir çimento, bir mermer, bir gökyüzü, bir bulut ve bir neşe
ve bir kalıntı

Ve bir yürek yapmak, bu insanın kendinden gelir, ve bütün bu yüksek sesle söylenmiştir
Ve bir uyku, güzel bir uyku, iyi bir uyku,
Çamurdan yapılma iyi bir uyku
Kahveden doğmuş ve geceden ve kömürden ve mürekkepten ve dulların tül peçelerinden
Ve yüz milyon zenciden
Ve bir köknar gölgesinde iki zencinin kucaklaşmasından
Ve abanozdan ve kana bulanmış yerlerin üzerindeki karga sürülerinden,
Nihayet, evreni kaplayan, bir demet, kırmızı güllerden koca bir demet açar gibi.

ÇARPAR KAPILAR'DAN
(LES PORTES BATTANTES, 1936)

DÜNYANIN BİR YERİNDEN

Bağrışırlar avaz avaz kara sokakta.
Irmak gider soluk alır sokağın ucunda, kıyılarda,
Kayan bir yıldız pencereden atılan şu izmarit.
Boyuna bağrışırlar avaz avaz kara sokakta.
Yeter artık, yeter, kesin sesinizi!
Öf be, patlayacağız, bu ne ağır gece!
Bir çığlık yaklaşır, yanımıza vardı varacak.
Ama söner gider tam dokunacakken bize.

Dünyanın bir yerinde,
bir asker kaçağı,
dibinde bir yamacın,
anlatmaya çalışır nöbetçilere derdini.
Ama nöbetçiler anlamazlar askerin dilinden.

A. Kadir

YERYÜZÜNDEKİ İNSANLAR

Bir masanın çevresinde dört kişiydik
Kırmızı şarap içip şarkı söyleyen
Paşa gönlümüz istediği zaman.

Terkedilmiş bir bahçede solup kurumuş bir şebboy
Ağaçlıklı bir yolun dönemecinde bir kadın giysisinin anısı
Dış duvara çarpan bir pencere kepengi

Birinci adam: "Dünya geniş ve şarap nitelikli,
Geniş benim de gönlüm ve nitelikli kanım.
Peki neden ellerim ve gönlüm böyle bomboş?" diye sordu.

Bir yaz akşamı bir ırmakta kürekçilerin şarkısı
Koca söğüt ağaçlarının yansısı
Ve yol isteyen bir çatananın düdüğü

İkinci adam: "Bir çeşme görmüştüm,
Suyu buz gibiydi ve mis gibi kokuyordu.
Neredeydi şimdi bilemem, o bir yana,
dördümüz de öleceğiz bir gün, dedi.

Nasıl da güzeldir kentlerdeki akarsular
Bir nisan sabahı
Gökkuşaklarıyla harelendiklerinde.

Üçüncü adam: "Şunun şurasında ne kadar oldu ki
Biz doğalı ve fena sayılmaz anılarımız da,
Ama ben unutmaktan yanayım tümünü" dedi.

Gölgenin karanlığı içinde bir merdiven
Yarı açık bir kapı
Beklenmedik bir şey çıplak bir kadın.

Dördüncü adam: "Anılar da ne?
Şu an bir birliktelik ânıdır,
Ey dostlarım birbirimizden ayrılacağız az sonra" dedi.

Bir dört yol ağzına iniyor gece
İlk ışık kırlık yerde
Yanan otların kokusu.

Dördümüz de ayrıldık birbirimizden.
Hangisi bendim ve ne demiştim?
Geçmiş gün unutuluyor işte.

Bir atın parıldayan sağrısı,
Gece içinde bir kuşun ötüşü,
Köprülerin altında akarsuyun şıpırtısı.

Dört kişiden biri öldü,
Öteki ikisinin de gidişi iyi değil,
Ama ben sapasağlamım ve inanıyorum böyle sürüp gideceğine.

Kekiklerle kaplı tepeler,
Yosun tutmuş yaşlı avlu,
Ormanlara doğru giden eski sokak.

Ey yaşam, ey insanlar, yeniden canlanan dostluklar
Ve damarlarda dolaşan herkesin kanı
Değişik damarlarda ama insanların damarlarında,
yeryüzündeki insanların damarlarında.

BİR YAPRAKTI O

Bir yapraktı üzerinde çizgiler
Hayat çizgisi
Talih çizgisi
Gönül çizgisi
Bir daldı yaprağın ucunda
Çatal çizgi hayat simgesi
Talih simgesi
Gönül simgesi
Bir ağaçtı dalın ucunda
Bir ağaç hayata yaraşır
Talihe yaraşır
Gönüle yaraşır
Gönül paramparça, delik deşik,
Bir ağaç kimselerin görmediği.
Ağacın ucundaki köklerdi o
Kökler hayatın meyvaları
Talih meyvaları
Gönül meyvaları
Köklerin ucunda dünyaydı o
Dünya küçücük
Dünya yusyuvarlak
Dünya yapayalnız gökyüzünün içinde
Dünya.

GECENİN KAPILARI

Işıkla yıkanmıştır gecenin kaynakları.
Bu bir ırmaktır,
taştan atlar ve kısraklar kişneyerek
durmadan su içerler orda.

Zahmetli mi zahmetli bunca çabayla geçen yüzyıllar
taşları yumuşatan yorgunlukla bitecek mi sonunda?
Bunca gözyaşı, bunca ter,
haklı kılacak mı bendin üstündeki uykuyu?

Geceye doğru yol alan ırmağın
çarpıp kırıldığı bendin üstünde,
düşün düşünceyi ortadan kaldırdığı yerde.
Bu bizi izleyen bir yıldızdır.

Tüyün tersine, yolun dönüşüne,
Yıldız, izleyin bizi, uysalca,
ve gelin elimizden yiyin.
Nihayet kendi yazgısının
ve düşmanca dört ögenin Sahibesi.

UYANIKÇALIK'DAN
(ÉTAT DE VEILLE, 1943)

SAİNT-MARTİN SOKAĞI ŞARKISI

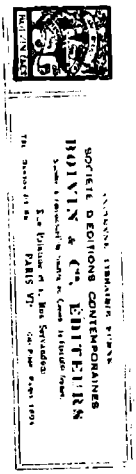
Artık sevmiyorum Saint-Martin'i
André Platard gideli beri.
Artık sevmiyorum Saint-Martin'i,
ne şarabı, ne bir şeyi.

Artık sevmiyorum Saint-Martin'i
André Platard gideli beri.
Dostum benim, can yoldaşım,
bölüştüydük odamızı, ekmeği hani.
Artık sevmiyorum Saint-Martin'i.

Dostum benim, can yoldaşım,
bir sabah birden kayboluverdi.
Sessiz sedasız götürmüştüler.
Görünmedi bir daha Saint-Martin'de,
alınmadı tek bir haber.

Ne çıkar yalvarmaktan azizlere,
Merri'ye, Jacques'a Gervais'ye, Saint-Martin'e.
Bir tepe üstündeki Valérien'e yalvarmaktan ne çıkar.
Günler geçiyor, tek bir haber yok.
Gitti Saint-Martin'den André Platard.

A. Kadir

Demain
SOCIÉTÉ D'ÉDITIONS CONTEMPORAINES
BOIVIN & Cie, ÉDITEURS
PARIS VI

Demain, dès l'aube, à l'heure où blanchit la campagne,
Je partirai. Vois-tu, je sais que tu m'attends.
J'irai par la forêt, j'irai par la montagne.
Je ne puis demeurer loin de toi plus longtemps.

Je marcherai les yeux fixés sur mes pensées,
Sans rien voir au dehors, sans entendre aucun bruit,
Seul, inconnu, le dos courbé, les mains croisées,
Triste, et le jour pour moi sera comme la nuit.

Je ne regarderai ni l'or du soir qui tombe,
Ni les voiles au loin descendant vers Harfleur,
Et quand j'arriverai, je mettrai sur ta tombe
Un bouquet de houx vert et de bruyère en fleur.

Victor Hugo, 1847

Desnos'un ambalaj kağıdına yazdığı "Yarın" şiiri.

YARIN

Yüz bin yaşında olsam da, gücüm kalacak
Seni beklemeye, ey umutla duyduğum yarın.
Zaman, binbir acıyla kıvranan ihtiyar,
İnlesin soluğu kesilinceye kadar: sabah yenidir, yenidir
akşam.

Aylardır uyumadan yaşıyoruz,
Uyanığız saklıyoruz, ışığı ve ateşi,
Fısıltıyla konuşuyor, kulak kabartıyoruz
Çabuk sönen oyun gibi yiten her gürültüye.

Oysa gecenin dibinde, hâlâ tanığıyız
Günün görkeminin, armağanlarının.
Eğer uyumuyorsak şafağı gözlemek içindir
Odur kanıtlayacak olan yaşadığımızı şimdi.

Okay Gönensin

KALDIRIM ŞARKISI

Güneşle ısınan kaldırımlara bir uzansak,
bir uzansak güneşle yıkanan kaldırımlara,
canım toz kokusunda bitirilen günün,
bir uzansak uyanmadan gece,
ilk ışık yanmadan bir uzansak.
Bulutlar gelir birbiri peşisıra,
gözlesek yansımasını ırmakta bulutların.
Ufku az sonra kan boğacak.
Az sonra, ilk yıldız, şurda, evlerin üzerinde.

A. Kadir

İNTİHAR EDENLER

Kendini asanlar, boğazını kesenler, zehir içenler
İşte bir yığın intihar eden:
Yol diken diken, ürpermiş tüyleri.

Kendini bıçaklayanlar, boğulanlar,
uçuruma atanlar,
Tren tekerlekleri altında ezilenler,
Kazandığınız bir şey yok intihar edenler.

Yitirdiniz siz
Kardeşler! Kötü örnek olan
Yitik kardeşler.

SAVAŞTAN TİKSİNİRDİ BU YÜREK'DEN
(CE COEUR QUI HAÏSSAIT LA GUERRE, 1943-44)

PONT-AU-CHANGE BEKÇİSİ

Ben Flandre sokağının bekçisiyim.
Tekmil Paris uyur, ben uyanık dururum.
Bir yangın tutuşur bakarım kuzeyde, uzakta, karanlıkta.
Şehrin üzerinden bakarım uçaklar geçer gider.

Ben Point du Jour'un bekçisiyim.
Auteuil köprüsü gerisinde, karanlıkta Seine nehri,
Paris'in ortasında, köprüler altında kıvrılır gider.
Bir yerde, batıda bir yerde infilâk olur bakarım.

Ben Porte Dorée'nin bekçisiyim.
Vincennes ormanı tahta kulenin çevresinde kapkara.
Çığlıklar duyarım ta Créteil'in oralardan.
Trenler koşar gider bakarım doğuya doğru.
bir isyan şarkısı gibi koşar gider.

Ben Poterne des Peubliers'nin bekçisiyim.
Güney rüzgârı bir yanık kokusu getirir bana,
uğultu gibi bir şeyler, hırıltılar getirir,
bir yanda, Plaisance'da, Vaugirard'da dağılır giderler
bakarım.
Bakarım güneyde kuzeyde, bakarım doğuda batıda
savaştan başka bir şey yok Paris'e gözünü dikmiş olan.

Ben Pont-Au-Change'ın bekçisiyim.
Paris'in yüreğinde, uğultular içinde uyanık.
Bir yanda korkunç telâşını duyarım düşmanın,
dostların, Fransızların zafer çığlıklarını duyarım,
bir yanda duyarım inlediklerini bizim kardeşlerin,
Hitlerci Almanların işkenceleri altında inlediklerini duyarım.

Ben Pont-Au-Change'ın bekçisiyim.
Ama yalnız Paris'i beklemem ben bu gece,
beklemem bu fırtınalı gecede yalnız yorgun, bitkin Paris'i,
bütün yeryüzünü beklerim, bizi kuşatan, sıkan yeryüzünü,
gelir sarsıntıları savaşın, soğuk havada, gelir buraya doğru,
çığlıklar gelir dört bir yandan, şarkılar ve hırıltılar gelir,
zafer, acı ve ölüm, beyaz şarap ve çay rengi gökyüzü,
ufkun dört bir köşesinden, yeryuvarlağının engelleri
arasından,
tuzlu su, barut ve odun kokuları gelir.

Ben Pont-Au-Change'ın bekçisiyim.
Merhaba hepinize, gelen günün eşiğinde, merhaba!
Flandre sokağından Poterne des Peubliers'ye kadar,
Point du Jour'dan Porte Dorée'ye kadar,
bütün dostlara, kardeşlere merhaba, merhaba!

Merhaba, ey uyuyanlar,
tehlikeli, gizli işlerden sonra uyuyanlar, merhaba,
merhaba matbaacılar, merhaba bomba taşıyanlar,
merhaba demirvollarını uçuranlar, yangın çıkaranlar,
merhaba,
merhaba bildiri dağıtanlar, silâh ve yiyecek kaçıranlar,
ey dayananlar, direnenler, savaşanlar, merhaba!
Yirmi yaşında çocuklar, kaynak gülüşlüler, merhaba!
Köprülerden yaşlı ihtiyarcıklar, dinç insanlar, merhaba!
Mevsimleri andıran insanlar, merhaba hepinize,
yeni sabahın eşiğinde hepinize merhaba!

Taymis kıyılarından gelenler, size de merhaba,
bütün uluslardan gelen sözünün eri kardeşler, merhaba,
yüzyılların başkentinden gelenler, yüzyılların Londra'sından,
yüzyılların İngiltere'sinden gelenler, merhaba,
her ırktan, her ulustan Amerikalılar, merhaba,
Atlantiğin ötesinden, Kanada'dan, Meksika'dan gelenler,
Brezilya'dan, Küba'dan gelenler, merhaba,
Rio'lular, Tehuantepec'liler, New-York'lular,
San Fransisko'lular, dostlarım, kardeşlerim benim, merhaba!

Ben Pont-Au-Change üzerinde randevu verdim bütün
dünyaya,
sizin gibi uyanık, sizin gibi savaşarak.
Az önce geldim ağır adımlarla sessiz yoldan,
Kendi düşmanımı yendim geldim.

Derede öldü Hitler'in Alman'ı,
yüzü gözü çamur içindeydi, kokuşmuştu beyni,
o sıra dört mevsim seslerinizi dinliyordum ben sizin,
dostlar, dostlar, dost uluslardan gelen kardeşler.
Afrika portakallarının kokusunda seslerinizi dinliyordum,
uzanmış ellerin beyaz filolarında seslerinizi dinliyordum,
Pasifik Okyanusunun ağır dalgalarında, karanlıkta,
Cezayir'in, Honolulu'nun, Çung-King'in insanları,
Fez'in Dakar'ın, Ajaksiyo'nun insanları,
karanlıkta seslerinizi dinliyordum ben sizin.

Baş döndüren, korkunç uğultular, ciğerlerle yürekler bir olmuş,
Ilmen gölünden Kief'e, Dinyeper'den Pripet'e kadar,
karda alev alev yanan Rusya cephesinden gelirsiniz,
binlerce bağırdan kopup gelirsiniz bana doğru.
Sizi dinliyorum, Norveçliler, Danimarkalılar, Hollandalılar, sizi,
Belçikalılar, Çekler, Polonyalılar, Lüksemburglular, sizi,
Yunanlılar, Arnavutlar, Yugoslavlar, kavga kardeşleri, seslerinizi dinliyorum ve çağırıyorum sizi,
herkesçe bilinen kendi dilimde çağırıyorum,
bir dil ki tek sözcüğü var:
Hürriyet!

Ve size diyorum ki, nişan aldım ve öldürdüm Hitler'in adamını.
Bomboş bir yolda öldü gitti o,
şehrin ortasında aldım öcünü öldürülen kardeşlerimin,
Romainville'de, Mont Valerien'de öldürülenlerin öcünü.
Benim gibi nişan aldılar ve öldürdüler başkaları da,
boş yollarda sessiz adımlarla yürüdüler benim gibi,
dinlediler benim gibi gürültülerini ve yakınmalarını yeryüzünün.

Porte Dorée'de ve Point du Jour'da,
Flandre sokağında ve Poterne des Peubliers'de,
şehirlerde, kırlarda, tarlalarda, Fransa'da bütün,
sürüklediler adımlarını arkadaşlarım geceleyin,
uyuttular yalnızlıklarını gürültülerinde ve yakınmalarında yeryüzünün.

Milyonlarca ateşle aydınlatılmış bir kamptır çünkü yeryüzü.
Ordugâhlar kurulmuştur savaştan önce bütün yeryüzünde.
Belki de şu anda duyuyorsunuzdur sesleri,
gece bastırınca kulağımıza gelen sesleri,
fenerlerin ışığında kör olan göçmen kuşlar gibi
boşluklarda uzun uzun uçan sesleri.
ve ateşten pencerelere çarpan sesleri.

Size sıcak, sevinçli ve sağlam gelsin sesim benim,
korkusuz ve yakınmasız gelsin,
Arkadaşlarımın sesiyle birlikte gelsin size sesim benim,
pusudaki askerin sesiyle birlikte gelsin,
Fransız öncüsünün sesiyle birlikte.

Siz dinleyin bizi gemiciler, havacılar, erler şimdi de.
Size de merhaba, size de,
umutlarımızdan söz ediyoruz, acılarımızdan değil,
doğacak günün eşiğinde size de merhaba, size de.
size, yakınımıza gelmiş olanlar, almaya sabah armağanımızı,
gündoğumunun evlerimize gireceği şu sıra, samandan
ayakkaplarıyla.
Bir daha merhaba, bir daha, yarın için, bir daha!
Yüreğimizden ve kanımızdan kopup gelen merhaba!
Merhaba, merhaba, işte güneş Paris'in üstünde doğdu
doğacak,
bulutlar ne kadar gizlerse gizlesin onu, o doğacak.
Merhaba, merhaba, yürekten merhaba!

A. Kadir-Afşar Timuçin

ÜLKE'DEN
(CONTRÉE, 1944)

MEZARLIK

Mezarım burası olacak, başka yer değil, bu üç ağacın altında.
Burda toplayacağım baharın ilk yapraklarını
Granit bir kaide ile mermer bir sütun arasında.

Burada toplayacağım baharın ilk yapraklarını
Ama başka yapraklar beslenecekler çürüyen mutlu nesneden,
Bin yıl yaşayacak bu bedenden, eğer varsa olanağı.

Ama başka yapraklar beslenecekler çürüyen mutlu nesneden,
Kararacak başka yapraklar ama
Memnun olanların kaleminin ucunda, kendi
serüvenlerinden.

Kararacak başka yapraklar ama
Kandan ve çeşme suyundan daha akışkan bir mürekkeple:
Uyulmamış vasiyetler, yitmiş sözler dağların ardında..

Kandan ve çeşme suyundan daha akışkan bir mürekkeple:
Belleğimi savunabilir miyim unutuşa karşı
Kaçan bir mürekkep balığı gibi; soluk soluğa, kan ter içinde?

Belleğimi savunabilir miyim unutuşa karşı?

MEZAR TAŞI YAZITI

O zamanlarda yaşadım ve bin yıldan bu yana
Öldüm. Yaşıyordum, düşkün değil, izi sürülmüş ama.
Hapsedilmiş olduğundan insanca soyluluk adına ne varsa
Özgürdüm yüzleri gizli kölelerin arasında.

O zamanlar yaşadım ve özgürdüm yine de.
Bakıyordum göğe de, toprağa da, ırmağa da,
Dengesini korumak, dolaşmak çevremde
Ve kuşlarını ve balını mevsimler yaratmada.

Siz ki yaşıyorsunuz, n'ittiniz bunca zenginliği?
Yerindiniz mi benim çırpındığım zamanlara?
Ortak hasatlar için toprağı ektiniz mi ?
Zenginleştirdiniz mi oturduğum kenti, acaba?

Yaşayanlar, ürkmeyin hiç benden, ben ölüyüm işte.
Ne ruhum yaşamada, ne can var bedenimde.

USLU ÇOCUKLAR İÇİN
OTUZ TANE TÜRKÜLÜ MASAL'DAN
(TRENTE CHANTEFABLES
POUR LES ENFANTS SAGES, 1944)

KARINCA

On sekiz metrelik bir karınca
Başında bir de şapka,
Var mı yok mu bilemem?
Penguenler, ördekler dolu
Arabayı çeken bir karınca
Var mı yok mu bilemem?
Fransızca konuşan bir karınca
Latince ya da Cava dili konuşan
Var mı yok mu bilemem?
Peki! Neden olmasın?

Muzaffer Uygıner

LEOPAR

Ormana giderseniz
Dikkat edin leopara.
Çok hafiftir sesi
Ve dört yandan gelebilir.

Akşam, mırıldanırken leopar,
Neşeli bir bülbül öter
Ve bu koca orman
Dinler onları ve şaşırır.

Ormandaki ağaçlar şaşırır
Leopar çıkagelir
Duyulur duyulmaz sesle
Bilinmeyen bir yerden.

Muzaffer Uyguner

PELİKAN

Bizim kaptan Jonathan,
Onsekizinde olduğu zaman,
Uzak-Doğu'da, bir adadan,
Alıp getiriyor bir pelikan.

Derken bizim pelikan,
Bir sabah yumurtluyor kocaman
Ve tıpatıp aynı olan
Bir yavru çıkıyor yumurtadan.

Sırası gelince yumurtlayan
Bu ikinci pelikandan
Bir yavru daha, aman aman,
Bir başka yumurtlayan.

Pekâlâ bu böylece sürer gider uzun zaman
Yavru çıkmadan önce omlet yapılmazsa yumurtadan.

YAYIMLANMAMIŞ ŞİİRLER'DEN

6 MAYIS 1936

Otuz altı yıl mı yaşamışım sahi?
Ne kadar geçmiş günlerim varsa,
Aşklarım, hayallerim, umutlarım,
Duruyor elimle koymuşum gibi.

Saint-Martin sokağındaki balkon,
Tozlu süngerlerine bakakaldığım dükkân,
Rıhtım boyundaki kiliseler,
Gene yerli yerindeler

Ama ben daha çok
Bakıyorum daha bir hayli yıl var önümde,
Daha bir hayli, bir hayli şeyler

A. Kadir

EŞİKTE

Sağdaki ilk sokağı sap.
Rıhtımı yürü.
Köprüyü geç.
Çal kapısını evin.

Boğar güneş ortalığı şakır şakır ışıklara
gürül gürül akar ırmak,
titrer pencerede ıtır çiçeği bir saksıda,
geçer karşı kıyıdan bir araba.
Döner bakarsın bu şeylere, bu sevince,
duymazsın açıldığını arkadan kapının,
durmuştur ev sahibi eşikte,
evin içi kapkara.

Ama günün şavkı vurur masaya,
vurur günün şavkı bir meyveye, bir şişeye,
bir çini tabağa, iskemleye, mindere,
sen durursun orda, eşikte, ayakta,
bir yanında bir dünya, ağzına kadar insan dolu,
bir yanında gürültüsü içinde dünyanın
uğul uğul uğuldayan yalnızlığın.

A. Kadir

GÖRÜNÜM

Eskiden de sevgiler düşlerdim ben şimdi de
Oysa aşk değil artık bir tutam gül ve leylak
Ağır kokularıyla ormanı kaplayarak
Yangınlar var dönüşsüz yolların bitiminde

Eskiden de sevgiler düşlerdim ben şimdi de
Oysa aşk değil artık kulede ateş yakan,
O yitik fırtına, bozguncu, ışık tutan
Kuytu ayrılıkların avlusunu, şimşekle

Taşların sıcaklığı vurur bileklerime
Bildik hiçbir sözlükte bulunmayan kelime
Denizlerde köpüktür, gökte buluttur dedim

Yaşlanınca şertleşir herşey, ışıklar dolar
İpler düğümsüzleşir, adsızlaşır bulvarlar
Ben de onlarla birlik, yavaşça taş kesildim

Hilmi Yavuz

Kapıyı vurursun
Kapı açılmaz
Kapıyı vurursun
Ses seda çıkmaz
Kapıyı kırarsın
Sakın aldırma
Kapı kırılmışmış
Evde kimse yokmuş
Evindesin ya
Aşk hayat sağlık
İşte bu pahaya,

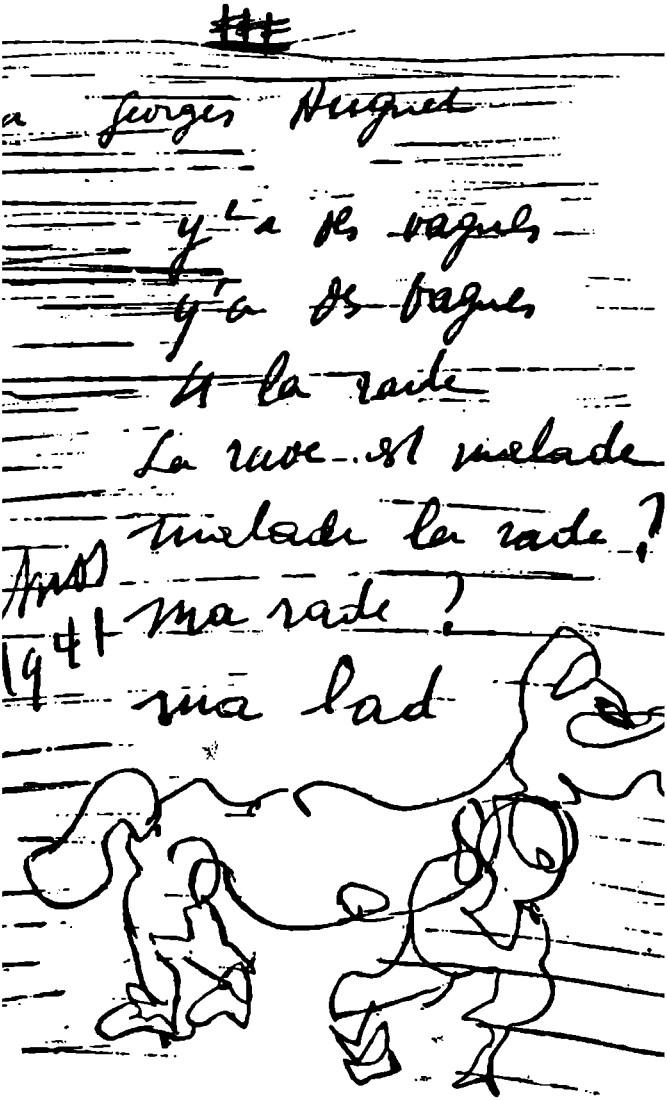
(1936)

NOT

Robert Desnos şiir kitaplarını 1919'dan sonra yayımlamaya başladı. Bu kitapların çoğu pek az sayıda basılmıştı. Sağlığında şiirlerinin bir bölümünü iki kitapta topladı: *Corps et Biens* (Can ve Mallar, 1930), ve *Les Fortunes* (Zenginlikler, 1942). Geri kalan kitaplarının ve şiirlerinin büyük bir bölümü, ölümünden sonra yayımlanan *Destinée Arbitraire* (Keyfe Göre Yazgı, 1975) adlı kitapta toplandı. 1919-1944 yılları arasında yazdığı şiirler her üç kitapta da yer alıyordu ama her kitap kendi içinde tarih sıralamasına göre düzenlenmişti.. Bu yüzden tarihler açısından karışıklık yaratacağı düşünülerek, bu kitapta yer alan şiirler Desnos'un şiirlerinin yazılış ya da kitaplarının tek tek yayımlanış tarihine göre sıralanmıştır.

Sayfa 85. *Uyanıkçalık* (Etat de Veille). Bu kitabın adı dilimize "Uyanıklık Hali" diye çevrilebilirdi. Robert Desnos kitabı Georges Hugnet'ye imzalarken sunu yazısında şöyle yazıyor: *Etat de Veille* ne ateştir ne uykusuzluk, ne de sıkıyönetim; böyle adlandırdım, çünkü ne yeni bir durumun, ne de başka şeyin üstüne oturuluyor. Ama *Etat de Veille* nesnelerle düşünceler arasında bir andır.
Henüz belirlenmemiştir.
Bunlar bir gün belirlenecektir."
Bu nedenle uyku ile uyanıklık arası bu durumu "uyanıkça olma" ya da "uyanıkçalık" diye adlandırmayı uygun gördüm.

E.C.

Georges Hugnet'ye imzaladığı *Can ve Mallar* adlı kitabında
ü yazısı.

ROBERT DESNOS'UN YAŞAMÖYKÜSÜ

1900 Desnos ailesinin ikinci ve son çocuğu olarak Paris'te Richard-Lenoir Bulvarı'ndaki evde dünyaya geldi. Babası kümes ve av hayvanları kabzımalıydı.

1902 Aile Saint-Martin Sokağı'na, 1913'e doğru da Rivoli Sokağı'na taşındı. Bu sokaklar ve bu sokakların bulunduğu mahalleler Robert Desnos'un çocukluk dünyasında yer etti. Şiirlerinde bu çevrelerden izler görülür. Tutuklanmadan önce yazdığı son yazılardan birinde şöyle diyordu:
Verrerie Sokağı'nın güzellikleri, büyüsü; mum satıcıları, mavi kıvılcımların arasından eğe tozlarının saçıldığı küçük tenekeci işlikleri.
Saint-Merri Manastırı Sokağı'ndaki, tabelasında "John Tavernier" yazan şeker imalâtcısının önemi.
Kiraz saplarını ayıklayan kadınlar. Muraour ve portakal ağaçlarının kokusu. Hallaç dükkânı. Bazar de l'Hôtel-de-Ville'in yeni dükkânlarının yapımı. Saint-Martin Sokağı'ndaki Mauguin adlı sütçü dükkânı. Juges-Con-suls Sokağı'nın küçük kızı. (Günlük, 21 Şubat 1944).

1911 Robert Desnos Fransız küçük burjuva anlayışı çerçevesinde eğitim gördü. Dinsel eğitim, ardından lâik okullar: Anaokulu, ilkokul, ortaokul, lise.

1913 Ortaokul diploması aldı. Okul ona biçimci ve sıkıcı geliyordu.

1916 Temel bilgiler belgesi alarak liseden ayrıldı. İngilizce ve İspanyolca'nın temelini kavramıştı. Lisede boşa zaman geçirdiğini düşünüyordu. Bu sıralarda Beaudelaire, Hugo, sıradan romanlar ve çizgi romanlar okudu. Günlük olaylarla ilgilenmeye başladı. Gördüğü düşleri bir kenara yazıyor; Nick Carter, Buffalo Bill, Fantomas'ı konu alan kitapların kapakları, afişler ilgisini çekiyordu. Desenler çizmeye ve resim yapmaya başladı. Edebiyat ve çağdaş resim ilgisini çekiyor, güncel siyasete kayıtsız kalıyordu. Liseden ayrılınca ticaret dışı bir alanda hayata atılmak istedi. Babası Robert Desnos'u büyük bir eczaneye soktu. Burada pek çok işle uğraşıyordu. Çeşitli dillerden ilaç tanıtmalıklarını Fransızca'ya çevirdi.

1918 Henri Barbusse'ün yönettiği sosyalist eğilimli *Tribune des Jeune* 'de yazmaya başladı.

1919 Gazeteci ve yazar Jean de Bonnefon'un sekreteri oldu. Bonnefon'un büyük bir kitaplığı vardı. Desnos bundan yararlanarak bol bol okumaya başladı. Bu sırada *Prospectus* (Tanıtmalık), *Le Fard des Argonautes* (Argonotların Düzgünü), *L'Ode á Coco* (Coco'ya Güfte) adlı şiirleri yazdı.
Henri Jeanson, Armand Salacrou, Rirette Maitrejean ile dostluk kurdu. Şair Louis de Gonzague Frick'in yardımıyla çeşitli dergilerde gözüktü; ilerici ve öncü edebiyat çevreleriyle tanıştı. Dadacılığı bu dönemde keşfetti; Roger Vitrac ve Benjamin Péret ile tanıştı, André Breton ile karşılaştı.

1920-1921 Askere gitti; Chaumont'da ve Fas'ta askerlik görevini yaptı. Bu yüzden iki yıl Paris'den uzakta kaldı.

1922 Paris'e dönüşünde Breton, Aragon, Éluard, Péret ve Crevel'den oluşan topluluğun dergisi *Littérature*'e katıldı. Otomatik yazı, hipnotik uykular, düş ya da fantasma hikâyeleri ile ilgili denemelerin en ateşli katılımcılarından biri oldu. Bu dönemle ilgili şiirleri *Gizemli Kadına* adlı kitabında, "Uyku Alanları" adıyla yayımlandı.

1924 Gerçeküstücülük akımında Robert Desnos'un etkin yerini André Breton birçok yazısında dile getirdi. Bréton'a göre Desnos bu akımın peygamberiydi. *Deuil pour deuil* (Yas için Yas) yayımlandı.

1925 Desnos Gerçeküstücü birçok bildiriye katıldı. Gerçeküstücüler'in birçok bildirge ve mektubuna imza attı. Çizdiği desenler ve yaptığı resimler ilk Gerçeküstücü resim sergisinde yer aldı.
Gerçeküstücü topluluğun dergisi olan *La Révolution Surréaliste*'de düzenli olarak yazdı. Bir sinema tutkunu olarak çeşitli gazetelerde sinema üzerine yazılar yayımladı. Şiirlerinden birini Man Ray gerçekleştirdiği filmlerden birinde kullandı: "Deniz Yıldızı" "Yıldız" şiirsel bir simgeydi ve müzikhol yıldızı Yvonne George'a göndermeydi. Yvonne George, Desnos'un büyük aşkıydı ve onu şiddetli, muzdarip ve titiz bir aşkla seviyordu. George 1930'da öldü.
Desnos, bu yıllarda geçimini sağlamak için çeşitli işler yaptı. Kitabevlerinde çalıştı, erotizm üzerine bir kitap yazdı (*De l'Érotisme*, 1923) Gerçeküstücü hareketi anlatan bir kitap kaleme aldı. Gazeteciler çevresindeki dostlukları sayesinde gazetelerde çalışmaya başladı. 1924-1929 arasında çeşitli gazetelerde, Eugéne Merle'in çıkardığı bir gülmece dergisinde çalıştı. Mesleği zamanının büyük bir bölümünü kapsadığından Gerçeküstücü toplantılara daha az katılmaya başladı.

1926 André Masson'un Blomet Sokağı'ndaki eski işliğine taşındı. Yorgunluğun, uyuşturucunun, içkinin etkisi altında düşlerini ve sanrılarını yazıya geçirdi. Oturduğu yerin bir tarafında sanatçıların, siyasal sığınmacıların, her ülkeden çizgi dışı insanların yaşadığı Montparnasse, öteki tarafında George Malkine, Marcel Duhamel, Raymond Queneau ve Prévert kardeşlerin toplandıkları Château Sokağı vardı. *C'est les bottes de sept lieues cette phrase "Je me vois"* (Bu "Kendimi Görüyorum" Çümlesi Şu Yedi Fersahlık Çizmelerdir) André Masson'un ofortlarıyla yayımlandı.

1927 Breton, Aragon, Éluard, Péret ve Unik Komünist Parti'ye siyasal olarak bağlandıklarını açıkladılar. Desnos, Gerçeküstücü etkinlikle Komünist Parti eylemciliğinin uyuşmazlığını ileri sürenlere katıldı.
La liberté ou l'amoure! (Özgürlük ya da Aşk!) yayımlandı ve Sein ceza mahkemesi tarafından suçlanarak bazı bölümleri çıkarıldı.

1929 Breton ile Desnos arasındaki ayrılık gittikçe belirginleşti. Kopuşun nedenleri giderek çoğalıyordu: Desnos, ekmeğini gazetecilikten kazanan biri olmuştu; bu yüzden de gizli kapaklı işleri reddediyordu. 1928'de gazeteci olarak Küba'ya yaptığı gezi Gerçeküstücü çevrede gürültülere neden olmuştu. 1929 yılı başında André Breton ve Aragon, Château Sokağı'nda yapılan toplantılara hız vermek istediler. Desnos bazı katılımcılar gibi (Leiris, Masson, Bataille, Limbour) çekimser kaldı.
Andre Bréton'un 1929 yılı aralık ayında yayımladığı *Gerçeküstücülüğün İkinci Bildirgesi*'nde Desnos ile aralarındaki kopuş tam anlamıyla gün ışığına çıktı. Buna karşılık Desnos da, Eugéne Merle'in *Le Courrier Littéraire* adlı dergisinde *Gerçeküstücülüğün Üçüncü Bildirgesi*'ni yayımladı (1 Mart 1930).

1930 *Corps et Biens* (Can ve Mallar) ve *The Night of Loveless Nights* (Aşksız Gecelerden Bir Gece) yayımlandı.
Otuzlu yıllar şairin yaşamındaki fırtınalı yıllardır. Montparnasse'ın kraliçelerinden biri olan Youki Foujita ile karşılaştı. Bir süre sonra birlikte yaşamaya başladılar. Önce Lacretelle Sokağı'nda, sonra Mazarine Sokağı'nda oturdular. Genç kadının şiirdeki betimi denizkızı imgesiydi. Buna karşılık âşık, Yunan mitologyasındaki yarısı at, yarısı balık olan canavar Hippokampos'du. Kimi zaman, denizkızının şarkı söylemeyi öğrettiği kuş imgesine dönüşüyordu.

1931 *Siramour* şiiri, sadakatsizlik göstermeden yıldızdan deniz kızına, ölmüş kadından yaşayan kadına ulaşan aşkın bu yeniden keşfini anlatıyordu.

Bilir misin simgelerin hangi ürkütücü zinciri yıldız olan senden alıp deniz kızı olan kadına sürükleyip götürdü beni?
Ey gökyüzünün ve Okyanus'un koşut kız kardeşleri!

1932 Youki için, içinde şiirlerin ve guvaşların art arda geldiği *La Livre secret*'yi (Gizli Kitap) ve içinde Youki'nin düşlerinin öyküleriyle Desnos'un şiir-şarkılarının (güftelerinin) bulunduğu *Les Nuits blanches*'ı (Uykusuz Geceler) yayımladı.

1933 Bu yıla kadar çiftin yaşamı maddi bakımdan zorluklarla geçti. Desnos bu yıllarda apartman yöneticiliği gibi işlerle uğraştı. Uluslararası Edebiyat Ajansı'na yazılar yazdı, Paris Radyosu'nda birkaç konuşma yaptı.
Aynı yılın Kasım ayında Paul Deharme ile birlikte ünlü radyo yayını *La Grande complainte de Fantomas*'ı (Fantomas'ın Büyük Yakınması) gerçekleştirdi. Bu program Paris Radyosu'nda ve yöresel radyolarda yayımlandı.
Paul Deharme tanıtım amaçlı radyo yayınları öneren ve gerçekleştiren bir yapımevi kurdu. Reklâm işlerini elinde bulundurduğu bütün eczacılık ürünlerinin tanıtımını Desnos'a veren Armand Salacrou sayesinde şair Studios Foniric'e metin yazarı oldu. Radio-Luxuembourg ve Poste Parisien'den günü gününe yapılan yayınları hazırlayan ve gerçekleştiren topluluğa canlılık getirdi. Bunlardan en ünlüsü Walt Whitman'ın şiirinden radyoya uyarlanan *Dünyaya Selâm* ile ilgilidir. Bu yayının hazırlanmasına birçok sanatçı katkıda bulundu. Aléjo Carpentier de bunun (1936) ve *Düşlerin Anahtarı*'nın müziğini yaptı (1938). Radyo çalışmaları şaire kendi çalışmaları için zaman bırakmıyordu. Bu yüzden bir şey yayımlayamadı ve *La Raison sociale ou les horreurs de l'amour* adlı romanı yarım kaldı.

1934 Les Sans cou (Boynu Vurulmuşlar) André Masson'un ofortlarıyla ve Armand Salacrou'nun yardımıyla yayımlandı.

1936 Bu yıl her akşam bir şiir yazmaya kendini zorunlu kıldı; 1943'te yayımlayacağı *État de veille* (Uyanıkçalık) adlı şiir kitabının sonsözünde şöyle yazacaktır:

Desen: Robert Desnos

O yıl boyunca ve 1937 ilkbaharına kadar, her gece yatmadan önce kendimi bir şiir yazmak zorunda bıraktım. Konulu ya da konusuz, yorgunken ya da değilken bu karara sadık bir biçimde uydum. Böylece bir dizi defter doldurdum. 1940 yılında bunları okumaya kalkıştığımda, kestirilebileceği gibi, sonuç berbattı.
Dostlarının çocukları için şiirler yazdı. Lise ve Paul Deharme'ın çocukları için *Le Parterre d'Hyacinth*'i (Sümbülün Tarhı) ve *La Ménagerie de Tristan*'ı (Tristan'ın Özel Hayvanat Bahçesi) 1932'de; Madelaine ve Darius Milhaud'un oğulları için de 1939'da *La Géométrie de Daniel*'i (Daniel'in Geometrisi) yazdı.
Radyo çalışmaları sırasında müzik tutkusunu bol bol doyurma fırsatı buldu. Müzik eleştirisi yaptı ve önemli bir plâk birikimi sağladı. Bunun dışında bestelenmesi amacıyla metinler yazdı: *La Cantate pour l'inauguration du musee de l'Homme* (İnsan Müzesinin Açılışı için Kantat). *La Cantate des guatres éléments* (Dört Ögenin Kantatı). Her ikisi de Darius Milhaud'nun müziği içindi. Filmler için lirikler, sahne gösterileri için şarkı güfteleri kaleme aldı.
1933'den beri Avrupa'da faşizmin yükselişi karşısında Desnos tedirginliğe kapılmıştı. 1934'te faşizme ve büyük sermayeye karşı ama aynı zamanda Marx'çı sınıf mücadelesine de karşı olan Gaston Bergery'nin Birleşik Cephe'sine katıldı. 1936'da Ulusal Cephe'de yer aldı.
1932-1935 yıllarında geçirdiği günlerde İspanya'da kurduğu dostluk bağlantıları İspanya'yı çok sevmesinin nedeniydi. İspanya İç Savaşı'ndan bu yüzden çok etkilendi.

1937 Kültürün savunulması amacını güden Uluslararası Yazarlar Birliği'nin çalışmalarına etkin olarak katıldı. Cumhuriyetçi İspanya'da simgesel olarak toplanan Kurultay çalışmalarını Paris'te, Desnos'un hazırladığı bir gösterimle tamamladı (18 Temmuz 1937). Aynı yıl, Aragon tarafından kurulmuş olan ve yönetilen komünist eğilimli *Ce Soir* adlı günlük gazetede plaklarla ilgili bir köşenin sorumluluğunu aldı. Bu işi 1939'a kadar sürdürdü. *Commune*'de (1938-1939) ve *Europe*'da da (1938) şiirler ve plâklarla ilgili eleştiriler yayımladı.

İkinci Dünya Savaşı öncesine rastlayan bu yıllarda Desnos açıkça bağımlı bir tavır aldı. Faşizme, Yahudi düşmanlığına karşı olan, İspanyol cumhuriyetçilerinin bozgununu ve nazizmin yayılışını gören Desnos, savaşın kaçınılmaz olduğunu düşünenlerden ve buna karşı maddi ve manevi olarak hazırlanmak gereğini duyanlardandı.

1939 3 Eylül'de İkinci Dünya Savaşı başladı. Desnos çavuş olarak yeniden askere alındı; kıtasıyla Lorraine'e gitti. Bu sırada yaşadıkları Desnos'u etkiledi. Alman işgalinde bir süre esir kaldı.

1940 20 Ağustos'ta serbest bırakılarak Paris'e döndü ve 20 Eylül'de *Aujourd'hui* gazetesinde çalışmaya başladı. Gazetenin kurucusu Henri Jeanson'un ve Desnos'un gazetede düşünce özgürlüğünü belli bir ölçüde koruyabilecekleri umudu çabuk söndü. Jeanson ayrılınca gazetenin yönetimine Georges Suarez geldi. Bundan böyle gazete işgalcilerin elindeydi. Desnos yine de gazeteden ayrılmadı. Günlük yazılar yazmadı ama öfkesini dışa vurduğu edebiyat yazılarını sürdürdü. Louis-Ferdinand Céline ve Pierre Pascal ile tartışmalar yaptı. Bu tartışmalarda "faşizm düşmanı, Yahudi dostu, her şeyini yitirmiş biri" gibi nitelemelerle karşılaştı. Gazetede kısa sürede geriye itildi ve takma adla küçük yazılar yazmak zorunda bırakıldı. Yine de en küçük bir olay Desnos'a savaşması ve umutsuzluğa kapılmaması gerektiğini hatırlatan bir bahaneydi.

1942 *Fortunes* (Zenginlikler) adlı şiir kitabı yayımlandı. Bu kitapta 1930-1937 yılları arasındaki şiirlerini topladı.

1943 *État de Veille* (Uyanıkçalık) ise 1936-1937 yıllarının şiirlerini, ayrıca son yıllarda yazılmış, bestelenmesi düşünülmüş "güfteler"i ve görünüşte örneksi sayılacak şiirleri içeriyordu. Desnos'un, bu dönemde hep kafasını kurcalayan bir düşünce bu kitabın sonunda şu cümleyle yer aldı: "*Uzun sözün kısası, özgür olmak zorunda olan şiir değil şairdir.*"

Aynı yıl, kendisinin de tanık olduğu ve yaşadığı uyuşturucu felâketleri üzerine bir roman yayımladı: *Le Vin est tiré* (Şarap Oldu).

1944 *Contrée* (Ülke) ve *Le Bain avec Andromède* (Andromeda ile Yıkanma) adlı şiir kitapları henüz yayımlandığı sırada Gestapo tarafından tutuklandı. Desnos bu sıralarda direniş örgütündeki çalışmalarını sürdürüyordu.
Picasso'nun resimlediği *Contrée* ile Félix Labisse'in resimlediği *Le Bain avec Andromède* sürekliliği olan izleklerin, halk dili ile biçimsel mükemmelliğin; düzyazısallıkla şiirselliğin karşıtlıklarını bir arada yaşatan bir şiiri gerçekleştirme amacını güden ürünler içeriyordu.
Aynı yıl *Trente chantefables pour les enfants sages* (Uslu Çocuklar için Otuz Tane Türkülü Masal) adlı kitabı yayımlandı.
Tutuklandığı sırada *Calixto* tamamlanmıştı; *Jours de noces* (Düğün Günleri) adlı hikâye kitabı ile Sens (Anlamlar) adlı şiir kitabını hazırlamaktaydı.
Fresne'de hapse kondu ve iki kez sorguya çekildi. 20 Mart'ta, Almanlar'ın siyasal tutuklulara ayırdıkları Royallieu (Compiègne) kampına sevkedildi.
27 Nisan'da, misilleme olarak idam edileceklerin de bulunduğu 1700 kişilik toplulukla beraber yola çıkarıldı.
30 Nisan'da tutuklular Auschwitz'e vardılar.
25 Mayıs'ta Flossenburg'a varıldı. Topluluk 1000 kişi kadar kalmıştı.
2-3 Haziran'da, içlerinde Desnos'un da bulunduğu 185 kişilik bir topluluk Saksonya'daki Floha'ya doğru yola çıkarıldı. Bir yıla yakın bir zaman, Desnos burada yaşamını sürdürebilmek için, açlığa, hakaret ve küçük düşürücü hareketlere, maddi ve manevi yıkımlara karşı savaş verdi.

1945 Müttefikler'in yaklaşması üzerine Floha'dan Çekoslovakya'daki Terezin'e gidildi. Kampa varıldığında tutukluların hemen hemen hepsi yorgun, bitik ve hastaydı; çoğu tifüsten öldü.

Robert Desnos Terezin Kampında. (ön, ortada)

ÖLÜMÜ

1945 yılının Nisan başlarında bir yandan Montgomery'nin, De Lattre de Tassigny'nin ve Eisenhower'in, bir yandan da Juvkov'un kuvvetleri Almanya içlerine doğru ilerliyorlardı. Özgür dünyanın insanları zaman zaman esir ve toplama kamplarının insanlık dışı görünümleriyle karşılaşıyorlardı. 3 Mayıs 1945'te Çek direnişçileri ve Sovyet kuvvetleri Terezin esir kampını ele geçirdiler. Kampa özgürlük gelmişti ama esirleri yeniden yaşama kavuşturmak da gerekiyordu. Kurtarılabilecekleri kurtarmak, ölümle pençeleşenlerin huzur içinde ölmelerini sağlamak... Müttefik Kuvvetlerle birlikte gelen hekim ve hemşirelerin görevi buydu...

Bu çalışmalar sırasında sağlık hizmetlerine yardımcı olmak isteyen Josef Stuna adlı bir Çek öğrenci esir kampı listelerinde bir ada rastladı: Robert Desnos 1900 doğumlu, Fransız vatandaşı...

Josef Stuna bu adı, Gerçeküstücülüğü, Paul Éluard'ı, André Breton'u tanıyordu. Dahası Robert Desnos'un Nadja'daki resmini bile anımsıyordu. İskelete dönmüş 240 kişi arasında Desnos'u aramaya koyuldu. Koca gözlükleri ardında gözlerinin feri sönmüş birinin karşısında durdu.

-Robert Desnos adlı Fransız şairi tanıyor musunuz? diye sordu bu bitkin adama.

Adam bütün gücünü toplayarak ayağa kalkmaya çalıştı.

-Fransız şair... O benim...

Bir anda her şey unutuldu. Desnos artık yalnız değildi. Karşısında kendini tanıyan biri vardı... Bir dost... Kendisinin şair olduğunu bilen biri...

Josef Stuna hemen hemşire Alena Tesarova'yı bulmaya gitti. Tesarova kendisinden daha iyi Fransızca biliyordu. O ve Stuna ölüm halindeki şairi kurtarmak için ellerinden geleni yaptılar.

Birlikte oldukları üç dört gün içinde bu üç dost durmadan konuştular. Adım adım ölüme yaklaşan Desnos dostlarına birçok şey anlattı: Fransız Direniş Hareketi, Gerçeküstücülük... Bunlardan biri Almanlara karşıydı, öteki de dünyadaki gericiliğe ve

tutuculuğa karşı... Paris'den, özgürlükten, kardeşlikten, şiirden, ağaçlardan, rüzgârdan, okyanuslardan söz ettiler. Alena Tesarova şaire bir demet yaban gülü getirmişti. Çiçekler çabuk soldular ama şair onları baş ucundan ayırmadı.
Üç günün sonunda Desnos komaya girdi.
8 Haziran sabah saat 5'te hayata gözlerini yumdu.

(Pierre Berger'den kısaltılarak çevrilmiştir E.C.)

NOT: 20 Nisan 1969'da *Svobodne noviny* adlı Çek gazetesinde Desnos'un yazdığı söylenen bir şiirle ilgili olarak Josep Stuna'nın şu açıklaması yer aldı: Robert Desnos'un yazdığı söylenen son şiir dolayısıyla şu olaylara tanıklık etmek istiyorum:
"4 Haziran'dan itibaren, Terezin'deki "Güney Barakaları"nda bulunan Robert Desnos'a baktım. 8 Haziran 1945'e, yani ölümüne kadar orada yanındaydım. O dönemde üzerinde ne bir şiire, ne bir yazı parçasına rastladım ve zaten artık yazı yazabilecek durumda değldi. Aynı şekilde, benimle birlikte Desnos'a bakan hemşire arkadaşım Alena Tesarova'nın herhangi bir yazılı metinden söz ettiğini de anımsamıyorum. Desnos'un ölümünden sonra geride kalanları toplarken ve kendisiyle ilgili bilgileri edinmeye çalışırken -Tesarova ve ben- komşusu olan Fransızlar'ın ve Belçikalılar'ın da bilgilerine başvurduk. Komşularının Desnos'u gazeteci olarak bildikleri, şairliğinden hiç haberleri olmadığı ortaya çıktı.
O sırada tek kişisel eşyası bir çift gözlüktü ve bundan başka hiçbir şey bulunmadı."

ROBERT DESNOS ÜZERİNE

PHILIPPE SOUPAULT:

Robert Desnos *Littérature* dergisiyle 1922 yılına doğru ilişki kurmaya başladı. Yaman ve mert, çoşkun ve tez öfkelenir, benzerini asla tanımadığım en iyi arkadaştı. Arkadaşları için canını vermeye ve düşman saydıklarının da hakkından gelmeye her zaman hazır biri. Safyürekliliğe ve aynı zamanda uzlaşmazlığa dayanan çok sağlam bir gençlik. Aragon'a ve Breton'a hayrandı. Kendisininkinden çok farklı olan Éluard'ın kişiliği Desnos'u kızdırıyordu sanıyorum ama buna aldırmıyordu. Çünkü Desnos'da ortak çalışma, toplu çalışma anlayışı egemendi. "Uykuları"ından birinde hazır bulundum. İspritizmacıların dedikleri gibi bu işe doğuştan yatkındı. Ama "uykusu"nun, kendi doğal lirizmini ortaya dökmek için bir bahaneden başka bir şey olmadığı duygusunu hep taşımışımdır.

MICHEL LEIRIS:

Karşılaşmamız bir kahvede tesadüfen oldu. Ben Georges Limbour ile birlikteydim. Desnos, adı *La Revolution surréalist* (Gerçeküstücü Devrim) olacak bir dergi hazırladığını haber verdi. Desnos'un bunu ad olarak çok iyi bulduğunu, kendisine *La Bataille syndicaliste*'in (Sendikacı Savaş) adını anımsattığını açık seçik anımsıyorum. Bu olay 1924'den önce oluyor. Kuşkusuz 1923 başları. Uzun sözün kısası, benim tanıdığım büyük Gerçeküstücüler'in ilkiydi. Birbirimizle dost olmadık. Ben Gerçeküstücü olduktan sonra görüştük. "Uykular" dönemi o zaman bitmişti.

Desnos'un Gerçeküstücülükle ilgili ünlü konuşmalarına katıldım. Çok belirgin bir anım var. Bir akşam Versailles'a gitmek için trene binmiştik. Ardından gezintimiz sırasında Desnos bana küçük bir gösteri yaptı. Gözlerini kapattığını sanmıyorum. Bu zor değildi; geceydi. Aşağı yukarı *Deuil pour deuil*'dekilerin değerinde Gerçeküstücü bir metin ortaya çıkardı. Buna kesinlikle tanıklık edebilirim.

Desnos'a borçlu olduğum nedir? Kesinlikle diyorum ki Desnos'un kelime oyunları olmasaydı, benim *Glossaire:J'y serre mes Gloses*'u ortaya çıkarma düşüncem olmayacaktı. Max Jacob'un şiirlerinde de kelime oyunları vardı, ama genellikle gülünçtü. Marcel Duchamp'ın kelime oyunlarıyla insan kendini gülmecenin içinde bulur. Desnos'un lirik kelimeler oyununun bulucusu olduğuna gerçekten inanıyorum. Bunlar felsefi atalar sözü çeşidinden kelime oyunlarıydı. Beni en çok çarpan da şuydu: "Arzularımızın yasaları eğlencesiz zarlardır." Desnos'da en çok hayran olduğum budur işte. *Glossaire*'de nesneleri daha da uzağa itmek ve kelime oyunu halinde bir sözlük yapmak istiyordum. *Glossaire*'in Masson tarafından resimlenen baskısını, kendisine saygı amacıyla, Desnos'a adamakla iyi ettim sanıyorum.

Desnos, Roussel'in ateşli bir hayranıydı. *Étoile au front* adlı oyununun ilk gösterim gecesinde Desnos çılgın gibi alkışlarken bir seyirci "Susun! Şaplak yok!" diye bağırdı. Desnos da seyirciye şu unutulmaz karşılığı vermişti: "Şaplak var! Sizde de buna uygun surat!"

Breton Roussel'i Desnos'un ve benim ustam olarak görür. Ama tarihler konusunda yanıldı. Roussel *Comment j'ai écrit certains de mes livres* adlı yapıtında gizini açıkladı. Bu kitap, yazarın ölümünden sonra, 1935'te yayımlanmış bir kitaptır. Desnos ve ben, Roussel'in kelime oyunlarına dayanan yapıtlarının büyük bir bölümünden tam anlamıyla habersiz olarak, aşağı yukarı on yıl öncesinde kelime oyunları yapmıştık. Roussel'in benim üzerimde bir etkisi oluğunu yadsımıyorum ama etki bu biçimde değildi.

Desnos yumuşak başlı biri değilidi. İçinden geldiği gibi davranan biri olarak şiddetli öfkeye kapılıveren biriydi. Fiziksel olarak en cesur, dalaşa en çok hazır gerçeküstücülerden biriydi. Ama içinde gerçek bir dostluk ateşi, sonsuz bir gönül yüceliği vardı.

Evi ardına kadar açıktı. Haftada bir gün evde kalıyor ve çok farklı kesimlerden, çok farklı kökenli dostlarını konuk ediyordu. Bu Desnos'un önemli niteliklerinden biriydi. Gerçeküstücü bir ortamda, oldukça katı bir tutumu olduğu sırada böyle bir davranışta bulunması özellikle düşünülmeli. 1928'e doğru Alejo Carpentier'i, sonra hemen hemen aynı dönemde Miguel Angel Asturias'ı ve ayrıca Guyanalı şair Léon Damas'ı Desnos'un evinde tanıdım. Léon Damas'ın tarihsel bir önemi vardır; Aimé Césaire, Léopold Sedar Senghor ve kendisi ünlü "zencilik" kavramını ortaya atmışlardır. Üçü birlikte *L'Étudiant noir* adlı ve sanıyorum ancak bir sayı çıkan bir gazete yayımlamışlardı. Daha sonra Jean-Louis Barrault ile de Desnos'un evinde ilk kez karşılaştım.

Gerçeküstücüler'den koptuktan sonra Desnos, Bataille'ın yeniden canlandırdığı *Documents* adlı sanat dergisinde ve Bifur'de çalışmaya başladı. Breton, İkinci Bildirge'de bu dergiyi "çöp tenekesi" olarak niteler. Desnos tam anlamıyla bize bağlıydı; her zamanki gibi candan dost ama yine de bildiğini okuyarak. Birkaç yazı vermiş olmalı ama neydi şimdi anımsamıyorum. Bifur'e gelince; Dada'nın tasfiyesinden sonra Breton ile iyice arası bozulan Ribemont-Dessaignes'in yönettiği bir edebiyat dergisiydi. Bu "çöp tenekesi"nde, Kafka'nın Fransızca'ya çevrilmiş ilk metni, Sartre'ın basılan ilk yazısı ve buna benzer şeyler yayımlandı; öyle sanıyorum. Sonradan kitabımda yer alacak olan "Les Pythonisses" adlı oldukça uzun şiirimi vermiştim ben de.

Gerçeküstücü dönemde sık sık görüştük. Daha seyrek birbirimizi gördük ama asla kırmadık. İşgal yıllarında yeniden birbirimizi sık sık görmeye başladık. Bu benim Desnos'la birlikte bir gizli örgütte çalıştığımdan değildi. Grands-Augustins Sokağı'ndeki "Catalan" adlı küçük lokantaya Picasso, Eluard,

Nusch, Dora Maar ve birçok başka kimse sık sık yemeğe gidiyorduk. Desnos hemen hemen her akşam kedileri için artık etleri almaya gelirdi.

JACQUES BARON:

Desnos ile ben, bir rastlantı sonucu bir semt kahvesinde tanıştık. Huysuz ve iyi yürekli bir çocuktu. Artaud gibi rahatsız edici biri değildi. Söz gelişi yemek konusunda ağzının tadını bilen biriydi. O dönemde hepimiz gibi Apollinaire, Rimbaud ve Simgecilik'den etkilenen bir tarzda, lirik açıdan alabildiğine zengin bir dille uzun şiirler yazıyordu. Daha sonra, söz gelişi *Langage cuif*de, birbirine karışan kelimelerin yazıyı esinlediği şiirler yazdı; Leiris için de durum böyleydi ama Desnos'daki daha kendiliğindendi. Ben asla uyumadığım için "uykular"a dıştan katıldım. Éluard, Aragon ve Breton da uyumayı başaramıyorlardı. Çok etkileyiciydi. İşin sonunda durum oldukça kötüye gidiyordu, çünkü büyük bir yorgunluk söz konusuydu. Desnos'un kendinden geçtiği anlar oluyordu. Gerçek yaşamla uyuşmazlık çoğalıyordu; sonunda kahvede uykuya dalınıyordu...

ALEJO CARPENTIER:

Robert Desnos, 1928'den 1939'a kadar benim için her günkü dosttu. Gerçeküstücüler'den koptuğu dönemden sonraydı. Dostları olanlarla ilişkiyi koruyordu ama topluluğun bütün etkinliklerini reddetmişti. Breton'u son görüşünde benimle birlikteydi, 1928 yılıydı. Breton'a saygı göstermekte kusur etmedi. Bütün bu kimseler Breton'un büyük ve saf bir insan olduğunu biliyorlardı.

Bu dönemde nasıl yaşıyorduk? 1930'dan 1933'e kadar insanlar açlıktan geberdi. Bunalımın getirdiği sonuçlar korkunç oldu. Art arda kapanan gazetelere yazılan küçük yazıların ücretiyle geçiniyorduk. Robert, yayınına son veren *Soir* gazetesinde çalışmıştı. Ben de Havana'da çıkan iki gazetenin muhabiriydim; ikisi de kısa sürede yayınına son verdi. O dönem kesinlikle bir yoklar dönemiydi. Ayakkabılarımız berbat durumdaydı; altları

delinince içine mukavva koyuyorduk. Robert ile ben aynı numara giydiğimizden ortaklaşa bir çift ayakkabı aldık; kime gerekirse sırayla giyiyorduk. O yıllar için 'çılgın yıllar' denir; ama kimin için? Görünen oydu ki bütün dünyadan insanlar açlıktan gebermek için Montparnasse'a geliyorlardı.

1932'den başlayarak radyoda iş bulduk. "Poste Parisien"in kahramanlıkları dönemiydi. Radyonun öncülerinden biri olan Paul Deharme yeni bir dil bulmayı umut ediyordu. Kötü sayılmayacak insanlarla çalışmıştı. İlginç bir metin hazırlayan Robert ile ilişki kurdu ve müzikbilimci olarak da beni salık vermişti. Paul Deharme 1932'de beni işe aldı. Bu büyük bir girişimdi; ben Foniric stüdyolarının sanat yönetmeni oldum, Robert Desnos da edebiyat sorumlusu. Programlar, metinler, sloganlar tasarlıyordu. Armand Salacrou da eczacılık ürünleriyle ilgili tanıtım için geldi. Reklâm yaptık, çok heyecan verici bir şeydi. Desnos ve Kurt Weil ile birlikte "La Complainte de Fantomas"ı yine, Desnos ve Kosma ile "Le Juif erraut"ı yaptık; genç güldürü sanatcısı Jen-Louis Barrault'yu kendimize bağladık. Whitman'ın "Salut au monde"u için ilk kez ses şeridi kullandık. 1932'den 1939'a kadar her gün birlikte çalıştık.

Robert Desnos'un öfkeli yapısından söz edildi. Yanlış. Robert hiç sert, hiç bağnaz değildi, ama giriştiği her işe tam anlamıyla kendini verirdi. İnsanların Montparnasse'da aşkın tadını çıkardığı bir dönemde, Desnos Nerval, Byron tarzı bir yoğunlukta aşk yaşıyordu. Robert'i hiçbir zaman fazla âşık görmedim, gerçekte pek az kadınla da. Onda sertlik diye nitelenen şey uzlaşmazlıktan, arılıktan kaynaklanıyordu. Aşk onun için ya hepti ya hiç ve bu onu gerçek bir coşkunluk durumuna sürüklüyordu. Robert bir şeyi hafife alabilecek biri değildi. Şiirle ya da siyasetle ilgili bir düşünceyi savunduğu zaman bu işi tam anlamıyla yapıyordu; ben de zaten böyle yapılması gerektiğine inanırım.

Onun için dostluk aşk kadar değerliydi. Robert benim dostumdu ve edebiyat çevrelerinden olmayan, şöyle böyle tanınan kimselerin de dostuydu. Kendisiyle birlikte bir eczanede çalışmış olan Georges Gautret'ye karşı özel bir dostluğu vardı. İz bırakmadan kaybolan André de Lariviére'e hayrandı. Kübalı olan,

hakkında pek bir şey bilinmeyen, benim de tanımadığım Picabia'yı pek severdi. André Masson'a, Georges Neveux'ye, Armand Salacrou'ya çok bağlıydı. Robert'in evinde uzun süreler yaşamış olan Samy Simon da onu benim kadar iyi tanır.

Bir de Mouloudji vardı; bizim radyo programlarında çocuk rollerine çokardı, biz ona "Küçük Mouloji" derdik. Bir de baktık büyümüş. On üç, on dört yaşlarındayken Desnos'un Mazarine Sokağı'ndaki evine akşam yemeğine götürürdük. Hemen hemen hep uyur kalırdı.... Ve Robert, her şeye karşın, Gerçeküstücü anlayışına karşın anne ve babasına karşı büyük sevgi duyardı. Onlar Robert'in şiirinden bir şey anlamıyorlardı. Her pazar öğle yemeğine gitmeyi asla ihmal etmezdi.

Şiirde, Robert medyum uykusunu esin yerine koyardı. Şiirlerini hiç düzeltmiyordu. Bir çırpıda kaleme alırdı. "The Night of Loveless Night" adlı uzun şiirini bir gecede yazdı. Bazı bir kelimeyi değiştirirdi ama şiirlerini baştan aşağı değiştirmezdi. Robert'e göre şiir bir çırpıda çıkmalıydı. Breton onu özseverlikle suçladı. Aşırı biçimde kişisel yargılama biçimi vardı. Desnos şiirden hiç söz etmez bir şiir bile göstermezdi. Şiir onun için kişisel ve gizli bir etkinlikti. Edebiyat alanında hiç övünme huyu yoktu. Robert'in en şaşırtıcı yanlarından biri, oldukça bana da benzeyen yanı, yazdıklarından hiç söz etmemesiydi. Sanıyorum edebiyatta özseverlik bunun karşıtıdır.

Robert zaten çok gizli bir adamdı. Onda bir sınır vardı, onun ötesine geçemezdiniz. Bu bana "La Charette fantôme" adlı filmdeki, Robert'in de çok sevdiği bir cümleyi anımsattı: "Bir kere köprüyü geçti mi hayal görüntüleri karşısında buldu." Onunla köprüye kadar geliyorduk, o köprüyü tek başına geçiyordu. Öteki tarafta düş, hayaller, şiir vardı.

GAETAN PICON:

1925 ile 1930 arasında ateşlerini saçan, ama eseri bugün, bizim için hâlâ canlı bir ışıkla parıldıyan şairler arasında aklımızda tutmaya değer biri, özellikle biri vardır: Robert Desnos Desnos, şairliği henüz yeterince tanınmayanlardan, biridir. Di-

reniş Hareketi, onun için, 1945 Haziran'ında öldüğü o Çekoslovakya kampında sona ermişti. Yeraltı çalışmaları sırasında, yumuşak bir öfke taşıyan birkaç şiir ve argolu şarkı yayımladı. Ama Desnos, özellikle eski şiir kitaplarıyla yarına kalacaktır: *Can ve Mallar* (1930), *Zenginlikler* (1942). Bu kitaplarda hayranlık veren bir yalınlıktan ve aynı zamanda dokunaklı bir sonun önsezisinden sürekli destek alır gibi gözüken aşırı bir gerilimden doğan bir lirizm vardır. Kapalı gözlerle yazdırılmışa benzeyan bu soluk soluğa kendi kendisiyle konuşmalı *Rrose Sélavy*'nin "uykuları" ve kelime oyunlarını içeren ve bir akımın damgası altında doğmuş şiiri, bu akımın etkisinden kurtulur ve bugün geleneksel olanın içinde yer alır.

ŞİİR ADLARI DİZİNİ

Açlık Körfezi **41**
6 Mayıs 1936 **113**

Bir Kent **55**
Bir Masal **53**
Bir Yapraktı O **82**
Bulut **66**

Çeşme **56**

Demet **54**
Dünyanın Bir Yerinden **79**

Edebiyat **62**
Eşikte **114**

Geceler **57**
Gecenin Kapıları **83**
Geceden Yararanarak **36**
Gizlerle Dolu Kadına Şiirler **35**
Gökyüzünün Şarkısı **47**
Görünüm **115**

İkinci Sonsuzun Kapısı **31**
İlkyaz İçin Türkü **69**
İntihar Edenler **91**

Kaçak Kadın **73**
Kaldırım Şarkısı **90**
Karınca **107**
Kavşak **70**
Kısa Şarkılar **65**

Leopar **108**

Mezarlık **103**
Mezar Taşı Yazısı **104**

Ortaya Çıkış **74**

Pelikan **109**
Pont-au-Change Bekçisi **95**

Raslama **29**
Rrose Sélavy **21**

Saint-Martin Sokağı Şarkısı **87**
Söz Çarığın **26**

Şeker **25**

Uyanışlar **61**
Uyku Alanları **37**

Üç Yıldız **48**

Yarın **89**
Yeryüzündeki İnsanlar **80**

İLK DİZE DİZİNİ

Alp Dağlarının çiçeği kabuklu deniz hayvanına
"Işıldıyorsun" diyordu **47**
Artık sevmiyorum Saint-Martin'i **87**

Bağrışırlar avaz avaz kara sokakta **79**
Ben Flandre sokağının bekçisiyim **95**
Beni intihar ediyorsun, öylesine yumuşak başlı **26**
Bir kırık çeşme yaşamını anlattı bana **56**
Bir masanın çevresinde dört kişiydik **80**
Bir yapraktı üzerinde çizgiler **82**
Bizim kaptan Jonathan **109**
Bu kavşakta anılardan, karşılaştırmalardan, garip uyumsuz ve
çok önemli olaylardan kaynaklanan bir hava var **70**
Bugün güzel dizeler yazmak isterdim **62**
Bulut dedi ki kızılderiliye **66**

Çamurdan doğmuş, göğe fışkırmış, bir buluttan daha gezgin,
mermerden daha sert **74**

dağların **25**
Dışarda açık havadaki kadınlar **57**

Eskiden de sevgiler düşlerdim ben şimdi de **115**
Ey benim kafatasım solan sedef yıldız **21**

Garip bir sokaktan geçtim **17**
Gariptir insan uyanır bazı kez bir gece vakti **61**
Gecede elbet dünyanın yedi harikası ve yücelik ve ağlatı ve
büyü gecede **37**

Geceden yararlanarak senin gölgene sokulmak **36**
Geçin gidin yolunuza **29**
Güneşle ısınan kaldırımlara bir uzansak **90**

Hiçbir şey benzemiyor artık esine **69**

Işıkla yıkanmıştır gecenin kaynakları **83**

Kaçak kadın, ıssız kırları soluk soluğa **73**
Kapıyı vurursun **116**
Kendini asanlar, boğazını kesenler, zehir içenler **91**
Koca mağazaya girdim **18**
Kuzey kutbuna giden **41**

Mezarım burası olacak, başka yer değil, bu üç ağacın altında**103**

O kadar düşündüm ki seni **35**
O zamanlarda yaşadım ve bir yıldan bu yana **104**
On sekiz metrelik bir karınca **107**
Ormana giderseniz **108**
Otuz altı yıl mı yaşamışım sahi? **113**

Parmak çocuk ormanın karanlık keçi yollarında bir yığın anahtar yitirir **53**
Periskop mürekkep hokkası gözler beni dönemeçte **31**

Sağdaki ilk sokağı sap **114**

Şarkı söylüyorsun nice zamandan beri **65**
Şeytana külâhının ters giydirildiği kentte **55**

Üç düşünce üç gelincik üç kaygı **54**

Yitirdim kötü geçmişin acısını yıllarını **48**
Yüz bin yaşında olsam da, gücüm kalacak **89**

ROBERT DESNOS'UN YAPITLARI

Le Fards des Argonautes (Argonotların Düzgünü, 1919) (şiir)
L'Ode à Coco (Coco'ya Güfte, 1919) (şiir)
Deuil pour deuil (Yas için Yas, 1924) (şiirsel düzyazı)
C'est les bottes de sept lieues cette phrase "Je me vois" (Bu "Kendimi görüyorum" cümlesi şu yedi fersahlık çizmelerdir, 1926) (şiir)
La Liberté ou l'amour! (Özgürlük ya da Aşk!, 1927) (şiir)
La Papesse du diable (Şeytanın Dişi Papası, 1929) (takma adla yazdığı roman)
Corps et Biens (Can ve Mallar, 1930) (şiir)
The Night of Loveless Nights (Aşksız Gecelerden Bir Gece, 1930) (şiir)
Les sans cou (Boynu Vurulmuşlar, 1934) (şiir)
État de veille (Uyanıkçalık, 1943) (şiir)
Le Vin est tiré (Şarap oldu, 1943) (roman)
Contrée (Ülke, 1944) (şiir)
Le Bain ave Andromède (Andromeda ile Yıkanma, 1944) (şiir)
Trente chantefables pour les enfants sage (Uslu Çocuklar İçin Otuz Tane Türkülü Masal, 1944) (şiir) (Bu kitabın birini Félix Labisse'in, diğerini Olga Kowalewsky'nin resimlediği iki ayrı basımı vardır.)
Félix Labisse (1945) (deneme)

Ölümünden sonra yayımlananlar:
La Place de l'Étoile (Étoile Alanı, 1945) (karşı-şiir; oyun)
Choix de poèmes (Seçme Şiirler, 1946)
La Rue de la Gaîté (Neşenin Sokağı, 1947) (şiir)

Les trois solitaires (Üç Yalnızlar, 1947) (şiir)
Les Regrets de Paris (Paris Üzüntüleri, 1947) (şiir)
Chantefables et chantefleurs (Türkülü-Masallar ve Türkülü-Çiçekler, 1952) (şiir)
Domaine public (Kamu Malı, 1953) (şiirlerinin büyük bir bölümünü içeren kitap)
De l'érotisme considéré dans ses manifestations écrites et du point de vue de l'esprit moderne (Yazılı açığa vurumları içinde ve çağdaş düşünce açısından incelenmiş erotizm üzerine, 1953) (deneme) (Bu çalışma 1923'te yapılmıştı.)
Mines de rien (Çaktırmadan, 1957) (şiir)
Calixto/Contrée (Calixto/Ülke, 1962) (şiir)
Cinéma (Sinema, 1966) (sinema yazıları) (Bu kitap Les Rayons et les Ombres (Işıklar ve Gölgeler) adıyla ve yeni yazılar eklenerek 1992'de yeniden yayımlanmıştır.)
De tous les spectacles (Bütün Seyirlikler Konusunda, tarihsiz) (düzyazı parçası)
Destine arbitraire (Keyfe Göre Yazgı, 1975) (*Corps et Biens* ile *Fortunes* adlı kitaplarının dışında kalan şiir kitaplarının çoğu ve yayımlanmamış şiirleri.)

Eray Canberk, 1940'da İstanbul'da doğdu. Haydarpaşa Lisesi'ni bitirdi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde ve Yüksek Öğretmen Okulu'nda öğrenim gördü. Bir süre ilkokul öğretmenliği yaptı. Çeşitli yayınevlerinde, ansiklopedilerde, edebiyat dergileri ve gazetelerde yazar ve yayın yönetmeni olarak çalıştı. Şiirlerini Kuytu Sular (1969), Yüreğin Burkulduğu Zaman (1983), Eskimiş Yalnızlığa'da (toplu şiirler, 1992), yazı ve denemelerinin bir bölümünü Şiir ve Şair Üzerine Aykırı Düşünceler (1992) adlı kitapta topladı.
Jacques Prévert, Mao Zedung ve Antonio Machado'dan yaptığı şiir çevirileri kitaplaştı. Dünya Aşk Şiirleri Antolojisi'nin yanında, kendi çevirilerinden oluşan Çağdaş Vietnam Şiiri ve Sevda Türküleri adlı seçkileri hazırladı. Ayrıca çok sayıda çocuk kitabı çevirdi.

KAVRAM YERYÜZÜ ŞAİRLERİ
çağımızın en seçkin şairlerini, yapıtları ve yaşamlarıyla kapsamlı biçimde tanıtmayı ve dizi tamamlandığında vazgeçilmez bir kaynak olmayı amaçlıyor.
En seçkin çevirmenler tarafından hazırlanan her kitapta, şairlerin bütün şiirlerinden yapılmış bir seçme, incelemeler, notlar, yaşamöyküsü ve şiir adları ilk dize dizini yer alıyor.

KAVRAM YERYÜZÜ ŞAİRLERİ'nin yayımlanmış diğer kitapları:
NEZVAL/ Turgay Fişekçi
RILKE/Ahmet Cemal
LORCA/Erdal Alova

